

MAKSI
-S
1939

JURIIDILINE AJAKIRI

Õ I G U S

TOIMETUS:

R. Räägo
peatoimetaja

E. Ein, K. Grau, T. Grünthal, H. Kadari, J. Kleesment, A.-T. Kliimann, E. Maddisoo, A. Mägi, A. Palvadre, K. Parts, J. Uluots.

S I S U.

Artiklid.

Looring, A.: Vigala õigus 1789. a.	433
Hentunen, E.: Ülevaade Soome kehtivast abieluõigusest. . .	451

Arutlused.

Kaelas, A.: Töölise palgaraamatu juriidilisest illest	470
---	-----

Riigikohtu tegelus.

Administratiivosakond:

Kas maksab kogukonnamaksu vallakodanik või vallaelanik? . .	474
Sunniviisiline teeservituudiga koormamine ja tee avamise kord Maanteede seaduses.	474

Kriminaalosalakond.

Kas avalikku kohtuistungit võib juhatada kohtu koosseisu kuu- luv noorem kohtuliige?	475
Kas kohus on kohustatud vaesusõiguse küsimuse lahendamisel rajama oma otsuse politseivõimude poolt väljaantud vasta- vatele tunnistustele?	476
Kas võib naine oma meest või mees oma naist vastutusele võtta süüdistuses KrS § 494 järgi?	476
Kas kehtiva seaduse järgi nõutakse volinikult erivolitust ainult erasüüdistuse algatamiseks või nõutakse erivolitust ka edas- pidiseks asjaajamiseks kohtus?	476
Missugustel juhtudel on TTS § 320 märkuses toodud eeskirja põhjal ettevõtte valdaja tema ettevõttes töötavate töövõtja töölise eest kohustatud tasuma haigekassade liikmemaksu- sid ja seega andma ka vastavaid teateid?	477

Vigala õigus 1789. a.

A. Looring.

Eesti möödunud sajandi talurahvaseaduste arenguloos moodustavad n.-õ. eelajaloo enne üldiste seaduste kehtestamist üksikute mõisaomanikkude poolt antud eriõigused. 1939. a. täitus 150 a. esimese sellise Eestimaal antud talurahvaõiguse andmisest J. B. Uexkülli poolt Vigalas Läänemaal.

Nii Vigala kui ka hilisemaid üksikute mõisaomanikkude poolt antud talurahvaõigusi on eriti eesti uurijad nimetanud eraõigusteks. Et kõik need talurahvaõigused sisaldavad ka rohkesti sätteid haldus-, kriminaal- jt. õigusdistsipliinide alalt, siis ei ole nende nimetamine eraõigusteks (*ius civile*, Privatrecht) täpne ja seepärast on järgnevas käsitluses Vigala õigust (Võ) nimetatud eriõiguseks, (era)talurahvaõiguseks või lihtsalt õiguseks.

1. Õiguslugu tunneb esimese eratalurahvaõigusena Baltimail Liivimaa Läti alal parun Carl Friedrich Schoultzi poolt 1764. a. tema Aiskrauknesi ja Rihmana mõisades kehtima pandud õigust¹. 1765. a. järgnesid Liivimaal talurahva kaitseks nn. positiivsed määrused. Läänest idasse tungivad valgustusaja ideed leidsid Baltimail üksikuid pooldajaid nii vaimulikkonna kui ka aadli hulgas. Peale Katariina II reisu 1764. a. Baltimail, ka Eesti alal, tunnistas keisrinna, et siinse talupoja seisukord vajab parandamist, mille otseseks tulemuseks olid eelmainitud normiandluse esimesed sammud Liivimaal.

Kahtlemata panid pastor J. G. Eisen v. Schwarzenbergi,

¹ Vt. tekst (H. J. v. Jannau), Geschichte der Sklaverey und Charakter der Bauern in Lief- und Ehstland, s. I., 1786, lk. 188—206. — R. J. L. Samson v. Himmelstierna, Historischer Versuch über die Aufhebung der Leibeigenschaft in den Ostseeprovinzen, i. Beilage zum Inland 1838, v. 151—158.

pastor H. G. v. Jannau, W. C. Friebe² jt. talupoegade õiguslikus ja majanduslikus olukorras parandusi nõudvad kirjutised ja sõnavõttud aadli ärksamaid esindajaid tõsiselt selle üle järele mõtlema. Juba 1764. a. Eisen otse kutsus üles uuendusi katseks läbi viima kas kroonu- või eramõisades. Kui Liivimaal leidis Schoultziga eesotsas esimesi pioneere, siis Eestimaal tuli kauem oodata.

Seni peetakse esimeseks Eestimaal kehtima pandud eratalurahvaõiguseks 1789. a. Vana-Vigala majoraathärra Uexkülli „Vigala õigust“. Võ koostaja ja kehtima panija suhtes valitseb tänini veel ebaselge olukord. Võ originaali järgi trükkis avaldatud tekstist³ nähtub, et selle all seisab daatum „Fickel, d. 14. Juli 1789“ ja nimi „B. J. Üxkull“. Varemini aga peeti mõnede autorite poolt Võ andmise aastaks 1792⁴, mis aga originaali avaldamisega täiesti ekslikuks osutus. Võ autori ja kehtima panija suhtes on tekkinud lahkarvamused sellest, et just mainitud Võ andmise aastal suri V.-Vigala majoraathärra Berend Johann Uexküll (ka Üxkull, Üxküll, Uxkull) ja uueks majoraathärraks sai surnu lellepoeg, kes kandis täpselt samu eesnimisid⁵. V.-Vigala mõis oli nimelt majoraat, s. o. selline sugukonnamõis või fideikomiss, kus pärimiseks ühtviisi õigustatud pärijate hulgast arvatakse ainsaks pärijaks vanimaealine.

Võ andjaks on peetud varemini mõningate autorite poolt

² Vt. Eiseni anonüümne artikkel *Eines Liefländischen Patrioten Beschreibung der Leibeigenschaft... i. Sammlung Russischer Geschichte*, IX, 1764, lk. 491–527. — W. C. Friebe, *Etwas über Leibeigenschaft u. Freiheit, sonderlich in Hinsicht auf Liefland i. Nordischen Miscellaneen XV—XVII, 1788*, lk. 744–68. — *Supra nota* 1 mainitud Jannau töö. — Vt. ka A. Gernet, *Geschichte und System des bäuerlichen Agrarrechts in Estland*, Reval 1901, lk. 97. — *Id.*, *Die Aufhebung der Leibeigenschaft in Ehstland*, Reval 1896, lk. 6.

³ Vt. G. O. Hansen, *Die privaten Bauerrechte Estlands für die Gebiete von Fickel, Kaltenbrunn, Kandel und Essemäggi, i. Verhandlungen der gelehrten Estnischen Gesellschaft*, B. XVIII, Dorpat 1896, lk. 5 jj. — Kõik kuupäevad on järgnevas ülevaates v. k. j.

⁴ Vt. B. Uexkülli artikkel *i. Baltische Monatsschrift* B. XXVII, 1880, lk. 149. — F. Bienemann, *Die Statthalterschaftszeit in Liv- und Estland*, Leipzig 1886, lk. 420.

⁵ M. Taube, *Die von Uxkull*, II. Tallinn 1936, lk. 203–209, 212 jj. — Taube märgib kõik Berend Johann Uexküllid üksteisest eraldamiseks järjekorras rooma numbritega, mis numeratsiooniga ma ka siinkohal tarvitata.

Berend Johann (VI) Uexkülli, kes asus Vigala majoraati valitsemata 1762. a. ja andis siis eelmaintud aastal Võ⁶. Kui hiljemini aga selgus, et Berend Johann (VI) von Uexküll on surnud 3. märtsil 1789, seega varem kui on märgitud kuupäev Võ all, siis on hakatud Vigala õiguse autoriks ja avaldajaks pidama Berend Johann (VII) von Uexkülli⁷, kes oli oma lelle järeletulijaks Vigalas.

Kui üldiselt on peetud Võ andmise või rahvale teatavaks tegemise päevaks 14. juulit 1789, s. o. päeva, mis on märgitud Võ norme sisaldava osa ette asetatud „Kuulutamise“ alla ühes normiandja allkirjaga, siis on selge, et Võ avaldajaks ei saanud olla B. J. (VI) Uexküll, kes oli surnud juba nelja kuu eest. G. O. Hansen aga, kes Vigala ja teiste talurahvaõiguste avaldamisega on Võ ja selle saabumislugu vahest kõige põhjalikumalt uurinud ja kasutanud originaalkäsikirja, väidab, et Võ originaal on kirjutatud J. B. (VI) Uexkülli käega ja ainult raamatu tiitel on kirjutatud hiljemini tema järglase poolt⁸. Hansen nähtavasti Võ originaali käekirja, Vigalas asunud Uexküllide arhiivist jms. saadud teadete põhjal pidas autorit niivõrra kindlaks, et esitamata selle täpset surmapäeva märgib, et B. J. (VI) Uexküll suri samal aastal peale Võ andmist⁹.

Kui Võ avaldajaks või väljakuulutajaks ei saa pidada B. J. (VI) Uexkülli, siis näib väga tõenäosena, et ta oli siiski Võ koostajaks, autoriks, kuna B. J. (VII) oli ainult Võ väljakuulutaja. Seega Võ autori ja kehtima panija au tuleks jagada kahe Vigala majoraathärra vahel.

Eelnev oletus muutub enam tõenäoseks, kui lähemalt tutvuda Võ saabumislöoga, selle sisuga ja kohapealsete oludega. Võ on seni teadaolevail andmeil esimeseks eratalurahvaõiguseks Eestimaal, ja autoril pidi selle koostamine võtma pikemat aega, sest Võ on tolle aja kohta küllalt suur normide kogu. (Vrd. ka Schoultzi eratalurahvaõigusega, kui vähe norme leidub seal.) Arvatavasti kasutati Võ koostamise

⁶ Hansen, *op. cit.*, lk. 2 j. — Gernet, *Geschichte und System*, lk. 97.

⁷ Vt. Eesti biograafiline leksikon, Tartu 1926—29, lk. 543 j. — Taube, *op. cit.*, lk. 213 j. — M. Aitsam, Eesti esimese vallaomavalitsuse 150 aasta juubel I. Päevaleht 1939, 294.

⁸ Hansen, *op. cit.*, lk. 2 j.

⁹ Hansen, *op. cit.*, lk. 2.

juures koha peal varem kehtinud norme, seega on ta teataval määral kombeõiguse ülestähenduseks. On teatav hulk norme, mis on puhtal kujul kohastatud Vigala lokaalsete vajadustega, nii näiteks aia- ja mättakubjaste instituut¹⁰, mis sätted on vajalikud ainult seal, kus tarvitatakse kütteks turbamähtaid ja põlde ning välju ümbritsevad tarad, nagu see on Vigalas. Võ koostaja pidi kahtlemata hästi tundma kohapealseid olusid ja senikehtinud tabasid ja sageli rõhutataksegi seda, et teatud norm jääb või kuulutatakse „endist visi“. Sellepärast tundub usutavamana, et Võ koostajaks oli vabahärra Berend Johann (VI) von Uexküll, sündinud 1730. a., kes pärast teenimist Vene sõjaväes asus 32-aastasena valitsema Vigala majoraati¹¹. Üle veerandsaja aasta jooksul Vigalas olles võis ta põhjalikult tundma õppida kohalikke olusid, õiguslikke tabasid ja rahva keelt ning kõigi nende tundmist võib eeldada B. J. (VI) Uexküllil¹². Ta oli ka kaasaja mõisnikkude seas tuntud nimi ja oma jõukuse pärast hüüti teda „Läänemaa kuningaks“ (der Wieksche König) ning Vigala mõisa ajaloos jäädvustas ta oma nime uue suure härrastemaja ehitamisega (1775).

Vigala õiguse andja või avaldaja vabahärra Berend Johann (VII) v. Uexküll on sündinud Tallinnas 1762. a., teenis pikemat aega Vene sõjaväes ja lahkus sealt kõrgema ohvitserina ja asus oma lelle järel, kes suri lasteta, valitsema Vigala majoraati. Ta oli tollal paljudes aadliametites ning valiti Eestimaa rüütelkonna peameheks (1806), sai Eestimaa tsiviilkuberneriaks (1808) ning hiljemini (1818) nimetati senaatoriks ja salanõunikuks.

B. J. (VII) Uexküll, kes sündis ohvitseri pojana; teenis enne Vigalasse asumist ise samuti ohvitserina ning pole teateid, et ta oleks varemini kunagi tegelnud põllumajandusega. Sellepärast ei tundu kuidagi usutavana, et ta oleks võinud

¹⁰ Võ I (raamat), 4 (peatükk), (§) 3.

¹¹ Vt. Taube, *op. cit.*, lk. 206. — Hansen, *op. cit.*, lk. 2. — Eesti biograafiline leksikon, lk. 543.

¹² Ka P. T(arvel) i. Eesti biograafiline leksikon lk. 544 märgib: „Vigala õigus“ võis olla koostatud tema onu, ülalmainitud Berend Johann v. U-i poolt, keda mitmed on pidanud ka selle väljaandjaks.“ — Arutades sama küsimust prof. J. Uluotsaga kaldus ta arvamusele, et Võ autoriks võis olla B. J. (VI) Uexküll, kes kohalikku tavaõigust arvestades võis Võ koostada juba hulk aega enne enda surma.

ainult mõne kuu jooksul Võ koostada sellise normide koguna, nagu me praegu seda tunneme. Võimalik ja tõenäone oleks see ainult juhul, kui meil oleks teada, et Võ on koopia mõnest varem avaldatud õigusest või kavast, kuid ka sel juhul pidi Võ autor tundma hästi lokaalseid olusid ja tabasid. B. J. (VII) Uexküll sõjaväelasena vaevalt võis tunda Eesti talurahva tolleaegset rasket olukorda nii hästi, ja ühtlasi teadlik olla ning kaasa tunda tolleaegsetele Liivimaa talurahva reformipüüetele, et ta otsekohe peale majoraathärraks saamist oleks asunud taotlema suuremaid reforme talurahva õiguslikus seisundis, mis leiduvad Võ-s.

Nii nagu sageli valitsejad troonile asudes pöörduvad oma alamate poole teatud pidulikkude lubadustega, võis see analoogiliselt toimuda ka Vigalas, kus uus majoraathärra pidulikult välja kuulutas oma eelkäija koostatud õigusraamatu. M. Aitsam mäletab¹³, et Vigalas tema noorpõlves jutustatud Võ pidulikku väljakuulutamist järgmiselt. Kord heinaajal käsutatud kõik valla rahvas, esmajoones peremehed ja poisid, Vana-Vigala mõisa — rahvast olnud kogu mõisaõu täis. Uus majoraathärra ilmunud kogu mõisa härraskonna ja küllalistega rohelisega ilustatud mõisarõdule ja lugenud mingi kirja ette — arvatavasti olnud see Võ ette asetatud nn. „Kulutaminne“. Hiljemini järgnenud pidutsemine. Ühtlasi valitud siis ka Võ-s ettenähtud kohtumehed jt. organid.

„Kulutaminne“ (Ankündigung) teatab: „Vatke, tännine langes keik see suur mure iggalt polelt minno peäle üksi, et ma piddin head sundsat seädust keige vallale teggema ja peälegi hoolt kandma, et iggamees ommast kohhast selle järrele pidi ellama“ — „Tulge nüüd jaggama teine teisega seda holekandmist ärra ja aidagem teine teist sedda kanda. Sepärrast tahheme nüüd ärra vallitseda teie vanna rahva, teie vendade, teie norematte hulgast (aus unsern Vätern, Brüdern und Söhnen) kes õiglasemad, ausemad, targemad on, seäda teile vannemaiks ja kohtomõistiaks.“ — „Et agga teie vannemad ja kohtomehhed leiaksid ommas ammetis ennesele juhhatamist... siis olleme selle ramato neile õppetussecks ja juhhatamiseks annud. Vimaksma kulutan ja sean selle sinnatse kirja läbbi, mis siin minnust on antud ja minokae kirjaga kinnitud, et neid sinnasid minust antud

¹³ Vt. Päevaleht 1939, 294.

kässud ja seädussed peab petama ja täidetama, ni hästi minnust ja minno moisa pärriatest paerrast mind, kui ka keiges: valla rahvast, olgo kes tahhes, noor ehk vanna¹⁴.”

2. Võ originaalkäsikiri asus Vana-Vigala mõisas Uexkülliide sugukonna arhiivis, kui aga 16. dets. 1905 süüdati revolutsionääride-mõisapõletajate poolt mõisaloss, hukkus tules sellega ka seal asuv väärtuslik ajalooline arhiiv ja pole teateid, et Võ originaali tekst oleks päästetud. Cand. hist. G. O. Hansen, kes Võ ja selle järglased trükis avaldas, tegi Võ ärakirja koha peal originaali järgi¹⁵, nii et praegu kasutada olev trükitud tekst peaks olema küllaldaselt usaldatav, ainult võib olla, et selles esinevad mõningad trükivead.

Hanseni teateil oli originaalkäsikiri kirjutatud B. J. (VI) Uexkülli käega, kuna ainult tiitellehele on kirjutatud eelmaintu järglane: „Gesetzbuch für der Fickelschen Bauerschaft Anno 1789 von B. J. Uexküll mit dem Wunsche, dass solches das Wohl der Bauern befördern möge“¹⁶. Ja käsikirja enda kohta märgib Hansen, et see oli *in folio* (Grossfolio) köidetud nahka ja sisaldas 160 lk. teksti eesti ja saksa keeles nii, et eestikeelne tekst oli vasakpoolisel ja saksakeelne parempoolisel leheküljel. Raamatu lõpus oli sisuregister¹⁷.

Võ jaguneb viide raamatusse, raamatud omakorda peatükikesse ja paragraafidesse.

Esimese raamatu neljas peatükis käsitletakse avalikõiguslikke norme. Normitakse mõisahärra ja valla vahekorra ametisse seatavate ülevaataja ehk kirjutaja, vallakupja, vallakohtumeeste, külakubjaste õigusi ja kohustusi.

Teise raamatu esimene peatükk käsitleb vallakohtu menetlust, kuna edasi järgnevates peatükikes käsitletakse peamiselt eraõiguslikke küsimusi. Seal leidub sätteid parandusõiguse, vaeslaste hoolekande, võlaõiguse, ostu-müügi, leidude ja peitevarade, vahetamise ja kihlveo kohta.

Kolmandas raamatus leiduvad kriminaalõiguslikud normid. Leidub sätteid käsu mittetäitmise, varguse, rahurikkumise, valetunnistuse jt. süütegude kohta. Selles raamatus leiavad lähemat käsitlemist ka karistusviisid, milledest esi-

¹⁴ Hansen, *op. cit.*, lk. 6 jj.

¹⁵ *Ibid.*, lk. X.

¹⁶ *Ibid.*, lk. 5, 3.

¹⁷ *Ibid.*, lk. 2 j.

nevad peksukaristus, rahatrahv ja mitmesugused häbistavad karistused.

Neljas raamat sisaldab politseilisi eeskirju tulikahju korral ja vallalaeka korraldust, mille kohta leidub üksikasjalisi sätteid, kuidas laekasse raha asetada, seda hoida ja kuidas, kui palju ja mis otstarbel võib sealt raha välja võtta.

Lõpuks on viiendasse raamatusse asetatud sätteid taludes perekondlike vahekordade korralduse kohta, kerjamise, teenijate ja nende palgatingimuste, jooksiktalupoegade ja -teenijate ning kooli- ja leeriõpetuse korraldamise kohta. „Kuidas noremaid peab koles ja kirriko jures oppimas peatama“ on Võ lõpp-peatükk.

Võ-s leiduvad arvukad eri õigusdistsipliinidesse kuuluvad sätted on suurelt osalt koondatud päris loogiliselt eri raamatuisse ja peatükkidesse, kuid leidub ka üksikuid mõtteid segipaiskamisi.

Võ originaalis olid mõlemad, nii eesti- kui saksakeelne tekst kirjutatud normiandja oma käega ja mõlemad loeti nähtavasti autentseteks. Tekstide võrdlusest aga nähtub, et tõlgitud on sageli väga vabalt ja puudub vajalik täpsus õiguslike küllaltki tähtsate väljenduste edasiandmisel. Üldiselt aga need ebatäpsused vaevalt kuski lubavad mõista mõnda paragraafi tõlkes erinevalt, kuigi ühes keeles võib esineda väljendusi selgemalt ja täpsemalt. Võ eesti- ja saksakeelse teksti võrdlusel ei ole siinkohal võimalik peatuda — see võiks moodustada juba eriartikli. Alljärgnevalt tarvitatakse tsiteerimiseks Võ eestikeelset teksti ja ainult kui eesti- ja saksakeelse teksti sõnastuses on erinevusi või ei ole eestikeelne tekst küllalt selge, esitan paralleelselt sama väljenduse saksa keeles.

Seni pole Võ ega teised hilisemad eratalurahvaõigused ning nende saabumislugu ja nende mõju hilisematele talurahva seadustele XIX sajandil leidnud lähemat käsitlust ega uurimist. Seni olevad F. G. Bunge ja O. Schmidt Eesti õigusaloo õpperaamatud ilmusid enne eratalurahvaõiguste trükis avaldamist Hanseni poolt ja seepärast olid neile nähtavasti need allikad tundmata ja eelmainitud autorid ei maini neid Eestimaa esimesi eratalurahvaõigusi üldse¹⁸. Võ-l ja Eesti

¹⁸ Vt. F. G. Bunge, *Einleitung in die liev-, esth- und curländische Rechtsgeschichte und Geschichte der Rechtsquellen*, Reval 1849, lk. 305 j. — O. Schmidt, *Rechtsgeschichte Liv-, Est- und Curlands i. Dorpater Juristische Studien*, B. III, Jurjew 1894, lk. 329 j.

teistel eratalurahvaõigustel on eesti õigusloos veneaegsete talurahvaseaduste arenguloos tähtis koht, mida peavad kahtlemata nentima tulevased õiguslõolased, kes mainitud küsimusi põhjalikumalt uurivad. Oluline tähendus on Võ-l ka agraarajaloos¹⁹, mis peaks selguma XIX s. talurahvaseaduste põhjalikumal analüüsimisel ja uurimisel.

Uuemates suuremates ajaloolistes töödes on enam tähelepanu pühendatud Schoultzi 1864. a. eratalurahvaõigusele, kuna Võ-le nagu mööda minnes ainult vihjatakse²⁰, mille põhjuseks võib olla mõnede allikate suurem tundmine ja asjaolu, et Schoultzi katse juba omal ajal palju enam sõnavõtmist põhjustas. Eesti ajaloo seisukohalt on aga Schoultzi tööil ainult üldine propagandiline tähtsus, kuna Uexkülli Võ on jätnud rohkesti otseseid konkreetseid jälgi hilisemale rahva õigusliku ja sotsiaalse olukorra arenguteele.

3. Vigala õigus annab esmajoones sätteid vallaomavalitsuse korralduse kohta, kuigi need sätted pole süsteemikindlad, kuid tolle aja kohta küllaltki üksikasjalised, et neist saada üldpilti vallaomavalitsuse korraldusest.

Valla ja mõisa suhted pole üksikasjalisemalt sätitud, kuid et kõik valla organid on subordineeritud mõisaomanikule ehk, nagu Võ-s mainitakse, „mõisa Herrale“ ehk „moisa vannemale“ ja on ametnikke, kes on ühised mõisal ja vallas, siis tõeliselt kogu valla korraldus on alistatud mõisnikule.

Vallaomavalitsuse korraldus näeb ette vallakupja, küllakupjad, kirjutaja ehk ülevaataja ja vallakohtu. Valla rahva õiguslikust seisundist valla omavalitsuse suhtes ei kõnelda rohkem kui ainult ühes §-s²¹, et vallakohtumeeste valimistel „said valla ehk temma vannemate meeste (ganzen Gebiethes oder dessen Aeltesten) läbbi kuus meest oiglassmaks, trui-maks ja selgemaks Herrale kidetud ja kohtomehhiks seätud“

¹⁹ Vigala õigusele pühendab vähe üle 1 lk. Gernet, Geschichte und System, lk. 97 jj. — J. Uluots, Gründzüge der Agargeschichte Estlands, Tartu 1935, lk. 130, 143 viitab neile eratalurahvaõigustele ainult üldiselt mõne reaga.

²⁰ Vt. J. Libe, A. Oinas jt., Eesti rahva ajalugu III, Tartu 1935, lk. 1462 jj. — H. Sepp, O. Liiv, J. Vasar, Eesti majandusajalugu I, Tartu 1937, lk. 351. — Vt. ka J. Kärner, Talurahva vabastamine Eestimaal, Tallinn 1916, lk. 26 j.

²¹ Võ I, 3, 1.

ja samuti pidi toimuma vajaduse korral valla- ehk mõisakupja ja külakubjaste ametisse seadmine²².

Vallakubjas (Gebiets-kubjas) ehk tänapäeva mõistete järgi vallavanem (keda Vigalas aga praegugi veel enamasti vallatalitajaks hüütakse) „on moisa vannema ustau tener“ ja tema kohta on püstitatud terve rida moraalseid ja eetilisi nõudeid²³, kuna mingit vanuselist ega varanduslikku kvalifikatsiooni ei püstitata.

Vallakupja kompetentsi kuuluvaks loetakse hoolas järelevalve, et käiakse mõisahärra sõna järgi²⁴, politseilised ülesanded riidude ja tülide puhul ning nende teatavaks tegemine kohtule²⁵, sotsiaalse hoolekande küsimusi²⁶, kuid ühtlasi on tal teatud ülesandeid vallakohtu suhtes. Vallakubjas kuulub tavaliselt kohtuotsused välja²⁷ ning tal on algatusõigus kohtu erakorraliseks kokkukutsumiseks ja ta peab kontrollima, et kohtuasju kiiresti aetaks²⁸. Vallakubjas ei kuulunud kohtu koosseisu ega tohtinud mõjustada kohtumõistmist. Ainult juhul, kui kohtunikkude (kellede arv oli 6) hääled langesid pooleks, kutsuti otsustavaks hääleks *ad hoc* vallakubjas²⁹.

Külakubjaste suhtes on püstitatud samuti rida moraalseid nõudeid ja kui nad oma kohustusi ei täida, langevad nad karistuse alla³⁰. Külakubjaste ülesandeks on valvata, et kõik peremehed korralikult talu peaksid ja kõik mõisa käsud täidetaks. Külakupjal oli teatud politseilisi ülesandeid ning kui tõuseb „tühhi paljas riid“ ja otsitakse õigust külakupja juurest, siis tal on täieline vaba suva seda seletada ja lahendada. Külakubjas peab muretsema ka, et kõik mõisa ja kiriku maksud oleksid makstud³¹.

Külakubjas seab iga aasta veel uue aia- ja mättakupja (mettakubjas = Torf-Aufseher) ametisse³², kellede ülesandeks

²² *Ibid.*

²³ Võ I, 2, 1.

²⁴ *Ibid.*, I, 2, 2.

²⁵ *Ibid.*, I, 2, 3.

²⁶ *Ibid.*, I, 2, 5.

²⁷ *Ibid.*, I, 3, 6.

²⁸ *Ibid.*, I, 2, 4 ja 6; I, 3, 2.

²⁹ *Ibid.*, I, 3, 4.

³⁰ *Ibid.*, I, 4, 1 ja 9; I, 3, 10.

³¹ *Ibid.*, I, 4, 4–7.

³² *Ibid.*, I, 4, 3.

on välja- ja koplitarade ja mättaaukude järelevalve. Vigalas on nimelt väljade (nn. „kolmandeste“) ümber tarad ja turbamättaid tarvitatakse rohkesti kütteks — need on täiesti lokaalse ilmega sätted.

Ainult aia- ja mättakubjaste puhul on märgitud, et need määratakse iga aasta uuesti, kuna aga vallakupja, külakubjaste ja kohtunikkude ametikestuse kohta ei leidu mingeid sätteid. Tuleb oletada, et nende ametiaeg oli kas eluaegne või olenes täielikult majoraadihärä korraldusest.

Kirjutaja ehk ülevaataja on „nago Herra silm“ ja tema on nähtavasti ka mõisniku poolt otseselt ametisse kutsutav ja vabastatav, sest eeltähendatud vallakupja, kohtunikkude ja külakubjaste ametisse seadmise menetluse puhul ei mainita kirjutajat. Kirjutajal tuleb oma ülesandeid täita nii mõisas kui vallas, ta on ühtlasi kohtusse antavate kaebuste ja hagide vastuvõtja ja protokollib kohtuistungeid. Ühtlasi on kirjutajal kontrolli ülesandeid, et teopäevad tehtaks vakuraamatu järgi, et ei sünniks „seggadust moisa kahjuks egga valla vaevaks“³³.

Võ üheks tähtsamaks ja huvitavamaks instituudiks on vallakohus ja selle korraldus. Vallakohtu kohta käivad sätted on jaotatud aga kahe raamatu vahel. Esimeses raamatus 3. peatükk käsitleb: „Mis kohtomeeste kohhus on“ ja teises raamatus, kui muidu on koondatud peamiselt eraõigust, leiduvad kohtumenetluse puutuvad normid.

Kui kuus kohtunikku olid eeltähendatud viisil ametisse seatud, siis „samma visi peab ka eddespidi, kui juhtub tarvis ollema“ neid ametisse seatama. Kohtunik oli oma ametisoleku kestel vaba ihunuhtlusest. Kui kohtunik mõne eksimuse pärast ametist kõrvaldatakse, siis peab ta karistuseks seisma ühel kohtupäeval särgiväel sambas ja maksma rahatrahvi³⁴.

Korraliselt tulid kohtunikud kokku mõisa kohtutuppa iga kuu esimesel teisipäeval³⁵. Asja algatamine kohtus ja kohtusse kutsumine toimub vastava menetluse sätete kohaselt³⁶. Kohtupidamine on avalik, kus toimub mõlema poole

³³ Kirjutaja kohta vt. *ibid.*, I, 1, 1—6.

³⁴ *Ibid.*, I, 3, 10.

³⁵ *Ibid.*, I, 3, 2.

³⁶ *Ibid.*, I, 3, 7 jj.

ja tunnistajate küsitlemine. Kohtu nõupidamise ja otsuse tegemise ajaks palutakse kõik kõrvalised isikud kohturuumist lahkuda, kuna otsus loetakse aga jälle avalikult ette³⁷.

Apellatsiooninstanttsiks vallakohtule oli mõisahärra³⁸. Kui keegi ei olnud vallakohtunikude otsusega rahul, „siis ta andko neile ni kohhe teada, et temma ei olle mitte rahho ja pärrast temma kaibago Herrale, kellel õigus on keik üllekohhut keelda, ja pallugo, et saaks kohto meeste sanna ümberlukkutud; siiski ähvardakse temmale, kui kohtomeeste sanna peaks leitama õige ja käsko möda ollemast, et tedda peab arvatama kiuslikuks ja vasto panniaks“, kel- lede kohta oli ette nähtud karistus.

Kohtu kompetentsi kuuluvaks loeti tsiviil- ja kriminaal- asjade lahendamise³⁹. Muidugi kuulusid lahendamisele ainult oma valla talupoegade asjad, kuid kohtu lahendada kuulub ka, kui „moisa ja külla-ma raia seggased on“.

„Mis peaväärt sü on, nago tapja, surmaja ja põlletaia sü, ja nisuggused kurjad teud⁴⁰,“ need arvatakse suurema kohtu alla. Teisal märgitakse jälle, et võõra valla vargus läheb „linna kohtu alla“⁴¹ — neid suuremat ja linna kohut lähemalt ei määrata.

Kui Võ esimeses raamatus ja teise raamatu esimeses peatükis leiduvad eeltoodud vallaomavalitsuse korralduse kohta käivad sätted, on valla laeka kohta antud normid asetatud neljanda raamatu lõppu, tulikahjude kohta antud politseiliste eeskirjade järele.

Valla laeka sissetulekute eest hoolitsevad nii talupojad kui mõisahärra⁴², kuna suuremaks sissetulekuks on arvukad trahvirahad ja ka testamendita ja pärijateta surnu varandus langeb vallalaekale⁴³. Muide aga antakse kahes peatükis rida sätteid laeka enda, sinna raha asetamise, sealt raha võt- mise, laenamise jne. kohta.

4. Eraõigusse puutuvad normid on koondatud pea-

³⁷ *Ibid.*, I, 3, 3 ja 6.

³⁸ *Ibid.*, I, 3, 7.

³⁹ *Ibid.*, II, 1, 7.

⁴⁰ „Haupt-Verbrechen und Missethaten, als Mord, Todschlag vorsetz- liche Feuer-Anlegung u. dergleichen“ (II, 1, 8).

⁴¹ Vt. *ibid.*, III, 2, 1.

⁴² Võ IV, 3, 1; IV, 3, 7; IV, 4, 6.

⁴³ *Ibid.*, IV, 3, 5.

miselt Võ teise raamatusse. Võ-s leiame rohkesti sätteid asja-
pärandus- ja nõudeõiguse kohta.

Talupoja õigusliku seisundi, omandiõiguse ning talupoega-
gade ja mõisahärra vahekordade kohta on mõningais para-
graafides üksikuid sätteid.

„Moisa vannemad pärris omma on keik rahva maad, sepärrast saab iggamees, kes maid prugib, neid moisa käest, ... renti peäle⁴⁴.“ Talupojal oli keelatud maad, olgu põldu, heina-, karja- või metsamaad, müüa ja panditada⁴⁵. Talu juurde kuuluvaks loeti talu raudvara („perrevarrandus“) ning kõik selle hulka kuuluv on Võ-s loendatud eraldi kuue- ja kolme-päevameestel.

„Arvatakse verandi ehk kolme päva mehhe pärris kohha järrele, mis ei sünni ärra anda; tuleb keik tema maiad, kaks teo hoost, üks paar härgi, kaks lehma, üks astane mullikas, nelli lammast, kaks sigga, padda, kaks paari saho (Pflug-Eisen), vikkatid, kirvid, ja muid tōriisto. Ülle selle jagoni palju rukki, odra ja kaera vilja, et saab põldo külvida, ja uut leiba vannaga kätte. Kus päevane mehhele peab ilma sedda, mis üllevel ütletakse, selle assemelle, et kolme päeva mehhele kaks hoost, üks paar härgi ja üks mullikas on, kolm hoost (sks. tekstis 2—3 Pferde), kaks paar härgi ja kaks mullikal ollema⁴⁶.“ Kōike ülejäänud vallasvara, mida ei arvatud raudvara hulka, võis talupoeg vabalt kasutada, „se jääb puhhas lastele ja needvoivad tedda vanna visi jaerele endi käskis heaga ärra jaggada“, seda võidi müüa jne.⁴⁷ Kohustused ja koormised tuli õiendada „vannaste seätud vakko ramato järrele“⁴⁸.

Ilma kohtuotsuseta lubatakse teomeest või vaimu (Wai-men) karistada ülevaataja, mõisakupja või kiltri⁴⁹ poolt otse töö juures 5—20 hoobiga (sks. Stockschlägen).

Pärandusõiguses leidub sätteid suulise testamendi kui ka seadusjärgse pärimise kohta, samuti kuidas tuleb talitada

⁴⁴ *Ibid.*, II, 4, 1.

⁴⁵ *Ibid.*, II, 5, 1; II, 6, 3.

⁴⁶ *Ibid.*, II, 2, 1.

⁴⁷ *Ibid.*, II, 2, 1 jj.; II, 5, 2; II, 4, 2.

⁴⁸ *Ibid.*, II, 2, 1.

⁴⁹ *Ibid.*, III, 1, 7 on loendatud isikud, kes võivad karistada, e. k. tekstis „Valla ehk Moisa kubjas ehk kilter“, aga s. k. tekstis „Aufseher oder von dem Hofs-Kubjas oder Schilter“.

siis, kui sureb üks pool lastega või lasteta⁵⁰. Testamendiga saab peremees muidugi korraldusi teha nn. „omma korjatud-varra“ kohta. Peremees võib valida oma järglaseks kas poja või väimehe või mõne sugulase omast vallast, kuid vajab selleks mõisa kinnitust.

Võla maksmisel tuleb kõigepealt tasuda mõisa- ja kiriku-võlad, siis loomadele või perele toidumoonna ostmise võlad⁵¹ ja kolmandas järjekorras alles ülejäänud. Võla tõendamiseks on vaja tunnistajaid; kirjalikest võladokumentidest ei kõnelda.

Osta ja müüa lubatakse kõike, mis ei kuulu talu kinnis-vara ega raudvara hulka⁵². Ostu ja müügi kohta on antud vähe sätteid, ainult viies lühikeses paragraafis. Võlaõiguses keelatakse kategooriliselt liigkasu võtmine, sel juhul võla-usaldaja jääb omast ilma, ja see makstakse valla laekasse.

Samuti kui on keelatud maid müüa, on keelatud maid ka pantida, kuid „igga mees, kes vaggisse, olgo sallaja ehk avvalikkult teise käest panti võttab, ilma kohta kässota, see on varras, ja kannab varga nuchtlust“⁵³.

Leitud asjad, kelle omanikku ei teata, teatatakse küla-kupjale, kes laseb pastorit sellest kirikus teatada. Kui aasta jooksul ei ole tulnud leitud asjale järele, siis saab leidja väiksemad leiud alla 5 rbl. endale, makstes poole hinda valla laekasse. Sama säte kehtib ka maa seest leitud varade kohta⁵⁴.

Kihlvedu on lubatud kuni kahe rubla suuruse summa peale⁵⁵. Kihlvedu on keelatud jooanud olekus, samuti kehtis see keeld ka ostu-müügi kohta⁵⁶.

Võ järgi on talupoeg endiselt *glebae adsriptus*, keda võidakse müüa ja kinkida; tal on lubatud ainult oma rendi-talu mõisahärra heakskiitmise kohaselt pärandada ja era-õiguslikke tehinguid võib talupoeg sooritada vallasvaraga, mis pole arvatud talu raudvara hulka. Mõisniku õigusest, või selle õiguse kitsendamisest talupoegi müüa või kinkida,

⁵⁰ Pärandusõiguse kohta vt. eriti *ibid.*, II, 2, 1 jj.

⁵¹ *Ibid.*, II, 4, 1.

⁵² *Ibid.*, II, 5, 1 ja 2.

⁵³ *Ibid.*, II, 6, 3; II, 6, 11.

⁵⁴ *Ibid.*, II, 7, 1 jj.

⁵⁵ *Ibid.*, II, 8, 7.

⁵⁶ *Ibid.*, II, 8, 7; II, 5, 3.

samuti mõisahärra vastu kaebuse esitamise võimalusest ei kõnelda.

5. Kriminaalõiguslikud normid on koondatud peamiselt kolmandasse raamatusse. Süütegude liikide hulk ei ole kuigi arvukas, kuna seevastu on karistuse liigid arvukad ja õiguslooliselt huvitavad. Süütegudest leiavad käsitlemist vargus, riisumine, teotamine või lugupidamatuse avaldamine, käsu täitmata jätmine, löömine, majarahu rikkumine ja üksikasjalisemalt loendatakse ka juhtumeid ja karistusi, mis tekkinud hooletuse läbi loomade minekuga võõrale maale.

Võ-s ei leia rakendamist kriminaalõiguse põhimõtte *nulum crimen, nullu poena sine lege*, vaid kohtul on „lubba igga asja, mis ei olle nimmetud sessammas Kässo ramatus, omma head moistust möda selletada ja süallustele kuidas sui on, ehk ihhonuhtlust ehk rahha trawi ehk häbbi nuhtlust moisda“⁵⁷. Seega vallakohtul on õigus, kui ta leiab isiku süüdi olevat, karistada oma suva järgi ja võib määrata karistust kõigist ettenähtud karistusliikidest.

Karistustest tuntakse rahatrahvi, ihunuhtlust ja häbis-tavaid karistusi. Esimesel kahel juhul kõigub karistuse suurus või määr, kuna kolmandal liigil on palju erinevaid karistusviise. Need karistusliigid esinevad üksikult, kui ka mitmesugustes kombinatsioonides kahe ja kolme kaupa. Ei ole määratud üldreeglina, kui suur võib olla rahatrahvide ülem- ja alammäär, samuti ihunuhtluse puhul hoopide arvu ülem- ja alammäär. Enamikus paragraafides on määratud kindel karistus, kuid üksikutel juhtudel jäetakse karistuse suuruse määramine täielikult kohtu otsustada.

Ihunuhtlust antakse kepihoopidena või lastevitsadena. Tavalisem kepihoopide arv on 25, 30, 50 ja 100 või määrab kohus selle oma äranägemise järgi⁵⁸. Lastevitsade kui kergema karistuse hoopide arvu määrab kohus suvaliselt, ning murd-varast nuheldakse erandlikult avalikult sambas lapsevitsa-dega⁵⁹. Varguse puhul lisandatakse vargale iga 10 kop. eest 5 kepihoopi lisaks — ülemmäära polegi määratud⁶⁰.

⁵⁷ Võ III, 1, 1; vt. ka III, 2, 8.

⁵⁸ Vt. näit. *ibid.*, III, 1, 4 j.; III, 3, 1 j.; III, 4, 1 ja 3.

⁵⁹ Vt. näit. *ibid.*, III, 1, 3 ja 6; III, 2, 2; III, 3, 5–7; III, 4, 5.

⁶⁰ *Ibid.*, III, 2, 5.

Rahatrahvidena, peale kahjukannatanule hinna hüvis-
tamise, esinevad rahatrahvid valla laekasse enamikul juh-
tudel 25 kop.—1 rbl., või teinekord niipalju, kui kohus mõis-
tab⁶¹. Kui varguse puhul mõisast ei leita varast, siis peab
kahju maksma kogu vald. Kui hiljemini varas leitakse või
osutub see teise valla liikmeks, siis maksab mõis vallale
sissenõutud summa tagasi⁶².

Häbistavatest karistustest esineb peale ajalooliselt tun-
tud „sambas seismise“⁶³ veel väga omapäraseid karistusviise.
„Kissub kegi sallaja teise mehhe aita, ja risub seält raha,
ehk mis rahha wäärt on, ja se tunnistakse temma peäle
tõeks“, siis langeb vargale sel juhul peale muu ka häbis-
tav karistus, temale antakse sambas avalikult lastevitsu, pool
pead aetakse paljaks ja ta peab käima 2 nädalat, kaelaraud
ümber kaela⁶⁴. Kui naiste tigiduse läbi tekib „pahhandus“,
siis karistatakse süüalust järgmiselt: üks vitsakimp pan-
nakse selle riika naise elukoha värava külge nädalaks või
kauemaks ning kohtuistungil ajal peab ta seisma kohtus,
loomakrapp kaelas⁶⁵. Kui tüdruk jookseb peremehe juurest
ära ja on mõned päevad redus, siis peale ihunuhtluse seot-
take tema juuksed pealaele nuppu ja ta peab käima 2 nädal-
lat tööl „vanna tõrva kõie otsast perg peas“⁶⁶. Kohus võis
süüalusele peale panna ka sõimunime, nii näit. varas-rehe-
papile pannakse sõimunimi „Üllekohtone Majapiddaja“⁶⁷.

Kõik eeltähendatud karistused pandi peale vallakohtu
otsusega. Ainult ühest erandjuhust on kõneldud eespool, kus
võis ihunuhtlust anda ilma kohtuotsuseta.

6. Lõpuks leidub Võ-s mitmesuguseid sätteid,
mis kannavad politseiliste eeskirjade iseloomu, samuti töö-
ja sotsiaalõiguse valda, haridusellu puutuvaid jm. **norme**.
Võ mõningates paragraafides leidub ka talurahvast manit-
sevaid, õpetavaid või moraali jutlustavaid „vahelugemisi“,
kuid mitte nii suurel määral, nagu mõnes hilisemas talu-
rahvaseaduses.

⁶¹ Vt. näit. *ibid.*, III, 1, 4 j.; III, 2, 2 ja 6—8; III, 3, 1—3; III, 4, 1—5.

⁶² *Ibid.*, III, 2, 9.

⁶³ Vt. *ibid.*, I, 3, 10; III, 1, 3 ja 6; III, 2, 2; III, 3, 4.

⁶⁴ *Ibid.*, III, 2, 2; vt. ka V, 4, 1.

⁶⁵ *Ibid.*, III, 3, 4.

⁶⁶ *Ibid.*, V, 4, 2.

⁶⁷ *Ibid.*, III, 2, 6.

Tulikahju puhuks on antud sätteid, kuidas talitada tulikahju juhul ja millises korras ja mis määral tuleb hiljemini õnnetuses kannatanut abistada⁶⁸.

Peatükis „Maja Ellamissest“ leidub sätteid perekonna vahekordade korralduse kohta, ning määratakse, et igas peres, s. o. talus, peab ainult „üks ainus maia vallitsus ollema... peab sein ka üks vannem ehk peremees ja üks leib ollema“⁶⁹. Sätteid on antud ka vanemate ja laste ning peremehe ja teenijate vahekordade ning õiguste ja kohuste kohta.

Võ-s normitakse ka sulaste ja tüdrukute palgad. Et palk tasuti natuuras, siis võimaldas see palkade pikemat stabiilsust.

Palka tuleb maksta „endist visi“ järgmiselt⁷⁰: „Sullane, kes näddala otsa tenib, saab igga aasta endist visi järrele üks vak vilja igga kolmandesse sisse pärremehhe põllo peäle külvada. — Teisel aastal tema saab kue, teissel kassoka; igga aasta 2 pari püksa, kaks särki, kaks paari usi sukke ja üks par pöitüd, kaks pari kindad, kuus pari kingi⁷¹, ja igga asta kus temma kue saab, üks pari vilsid püksa. Naise mees, kes üks päev neddales saab, ei saa ennam, kui üks särk, üks pari püksa, üks paar sukki ja üks paar kindad.“ — „Tüdruk, mis tenib, saab igga aasta kue ja kolmandal aastal kassoka, igga asta kaks sergi, kaks pari kaiksid, üks selik, kaks naela villo ja viis pari kingi⁷².“

Kellelgi ei ole ilma mõisa teadmata luba „monned nädalat“ võõras vallas viibida. Selle keelu vastu eksijaid karistatakse, samuti karistatakse teenijaid, kes on peremehe juurest mõned päevad redus viibinud⁷³.

Töövõimetuil isikuil on luba oma valla piires kerjata. Ihunuhtluse ähvardusel keelatakse minna kerjama võõra valla piiresse, samuti on keelatud kerjamine kiriku juures⁷⁴.

Võ viimane peatükk käsitleb kooli- ja leeriopetuse korraldust. Vanemad on kohustatud oma lapsi või kasvandikke

⁶⁸ *Ibid.*, IV, 1, 1 jj.; IV, 2, 1 jj.; IV, 4, 2 j.

⁶⁹ *Ibid.*, V, 1, 1.

⁷⁰ *Ibid.*, V, 3, 4.

⁷¹ Sks. tekst: „...sechs Paar Passell“.

⁷² Sks. tekst: „...zwei Paar Keiksid, ein Selik, zwei // Wolle u. fünf Paar Passell“.

⁷³ *Ibid.*, V, 4, 1—2.

⁷⁴ *Ibid.*, V, 2, 1—5.

lugema õpetama. Kui nad ise lugeda ei oska, peavad nad lapsed saatma mõisa poolt ülalpeetavasse kooli, ning ühtlasi muretsema, et lapsed hästi õpiksid. Selle käsu vastu eksijail tuleb kanda „vastopannia nuhtlust“⁷⁵.

Vaadelnud Võ kõiki tähtsamaid sätteid, näeme, et need on võrdlemisi arvukad, kuna eriõigustele järgnenud esimesed üldised talurahvaõigused (näit. „Iggaüks“) pole kaukeltki nii üksikasjalised ja täielikud.

Kaua Võ on kehtinud ja kuidas kõik seal leiduvad sätted ellu rakendati, selle kohta puuduvad meil teated. Kas praeguse Vigala vallaomavalitsuse ja Uexkülli Võ järgi loodud Vigala valla vahel valitseb õiguskontinuiteet, selle kohta puuduvad teated ka Vigala vallaarhiivis, sest vallaarhiiv põletati samuti kui mõisaarhiiv revolutsionäride poolt 1905. a.

7. Uexkülli algatus leidis vastukaja ka kaasaegses Eestimaa mõisnikkonnas, kuigi Võ-ga tutvumine ei võinud olla nii kerge, nagu omal ajal Schoultszi eratalurahvaõigusega, sest viimane jagati trükituna talurahvalegi välja, kuna aga Võ kaasajal trükituna ei ilmunud (seni pole selle kohta vähemalt teateid), võidi saada ainult käsikirjalisi ära kirju Vigalast.

1791. a. pani parun Otto Friedrich Stackelberg⁷⁶ oma Halliku (Alliku) ja Rava mõisas Võ kehtima⁷⁷. See eratalurahvaõigus kannab tiitlit: „Halliko valla kohto ja Seadusse Ramat, seäduť Halliko Moisas viendamal Mihkli ku päval, Aastal 1791. Gesetze und Verordnungen des Kaltenbrunnschen Gebieťhs, eingeführt auf dem Hofe zu Kaltenbrunn am 5 September 1791.“ Sellest õigusest on säilinud mitu redaktsiooni, mille esimene redaktsioon ühtib peaaegu sõna-sõnalt Võ-ga, kuna hilisemates redaktsioonides on tehtud nähtavasti muudatusi⁷⁸. Redaktsioonide vanuse suhtes pole seni

⁷⁵ *Ibid.*, V, 5, 1—2.

⁷⁶ Sündinud 1731. a., oli haagikohtunikuks, Eestimaa maanõunikuks, Eestimaa konsistoriumi esimeheks ja suri 1802. a.

⁷⁷ Vt. Hansen, *op. cit.*, lk. XI, 91 j. — Gernet, *Geschichte und System*, lk. 99.

⁷⁸ Hansen, *op. cit.*, esimest redaktsiooni tervena ei esita, vaid märgib ainult Võ teksti juures joone all, milliseid väikesi erinevusi esineb. Teine redaktsioon *ibid.*, lk. 106 jj. — Vt. *ibid.*, lk. XX. — Vt. ka O. Silla kirjutist i. Usuteadusline Ajakiri 1927, lk. 140 jj. *Sitzungsberichte der Gelehrten Estnischen Gesellschaft* 1895, Dorpat 1896, lk. 34 jj.

jõutud selgusele. Stackelberg oma õiguses ei lähe Võ-st kaugemale talurahva olukorra reformide alal, kuid erinevad redaktsioonid sellest õigusest näitavad elavat huvi talurahva õigusliku olukorra parandamise vastu.

Ajalooline moment sundis tõsiselt mõtlema Eestimaa mõisnike talurahva olukorra parandamisele, milleks kahtlemata mõju avaldasid Suur Prantsuse revolutsioon ja Katarina II soovitusel talurahva olukorda parandada. 1795. a. arutati Eestimaa maapäeval talurahvaküsimusi, kuid tehtud otsuseid, nn. „aumehelikku kokkulepet“ võis iga mõisnik täita oma suva kohaselt, kuna välja neid otsuseid ei kuulutatud.

Mõned liberaalsemad mõisnikud, näit. Ebbe Ludwig v. Toll ja Peter Fromhold v. Löwis of Menar, panid selle järel oma mõisades kehtima kaugeleulatuvad eratalurahvaõigused, tahtes näidata teed, millises suunas pidi arenema tulevikus talurahvaküsimuse lahendamine.

E. L. v. Toll andis Harjumaal oma Ääsmäe ja Pajaka mõisa talurahvale „Tolli õiguse“ (Toll'sches Recht, Das Bauerrecht von Essemäggi), mille täpne andmise aeg pole teada, kuid arvatavasti on see toimunud 1796. ja 1802. a. vahel⁷⁹. „Tolli õigus“ läheb talurahva seisukorra parandamise suhtes palju kaugemale kui Võ.

1801. a. andis P. F. v. Löwis of Menar Virumaal Kandle mõisas eratalurahvaõiguse, mis koosneb „Selletusest“ (Regulatif) ja „Käso ramatust“⁸⁰ ning mille lõplik redaktsioon kuulub 1804. a. Kandle õiguse aluseks on võetud Uexkülli ja Stackelbergi õigused, kuid Löwis of Menar on neid suuresti täiendanud ja toonud sisse kardinaalseid uuendusi ning kohastanud kogu õiguse Kandle lokaalsete oludega, eriti rannarahva õiguse suhtes, millised sätted eelmistes õigustes puudusid, sest need olid kehtinud südamaal. Eelmiste õiguste viiele raamatule lisandub Kandle õiguses veel üheteistkümnest peatükist koosnev kuues raamat, millesse on nähtavasti võetud ka palju Kandles kehtinud varasemat tavaõigust. Kandle õigus on eeltähendatud eratalurahvaõigustest kõige radikaalsem.

⁷⁹ Hansen ei ole leidnud „Tolli õiguse“ allakirjutatud originaali, küll on ta avaldanud selle teksti ühe käsikirja järgi. Vt. Hansen, *op. cit.*, lk. 335 jj.

⁸⁰ Vt. Hansen, *op. cit.*, lk. 159 jj., 165 jj.

Võ ja tema järglaste eeskuju, mõju ja suhet hilisematele talurahvaseadustele pole lähemalt uuritud, kuid et see täiesti ei puudu, seda tunnistab 1804. a. Eestimaa talurahvaseadus oma saatesõnas, et see on nii seatud, „kuida se jo ammo monne moisa peal olnud“⁸¹.

Ülevaade Soome kehtivast abieluõigusest.

E. Hentunen.

Soomel on uus moodne abieluõigus, mille aluseks on Soome 1929. a. 13. juuni abieluseadus, mis hakkas kehtima 1. jaanuaril 1930. a.

Kui vana abieluseadus, mis kehtis enne seda, kandis eraõiguslikku iseloomu, siis uus seadus, nagu allpool näeme, omab rohkem avalik-õiguslikku ilmet.

I. Abielu sõlmimine.

Üldiselt. Abielu on kiriklik või kodanlik. Kiriklikule abielusõlmimisele peab eelnema kuulutus. Vana seaduse järgi oli abiellumis-vanuse alammääraks mehel 21 aastat ja naisel 17 aastat. Uues seaduses kehtib naise suhtes sama vanusemäär, mehel on aga võimaldatud abielluda juba 18-aastasena. Enne seaduses ettenähtud iga on abiellumine võimalik ainult presidendi loal. Varemini kuulus loa andmise õigus kõrge-male kohtule. Alaealine ei tohi abielluda oma vanemate nõusolekuta. Kui üks vanematest on surnud või kui temalt ei ole võimalik hankida suure vaeva või aja kulutuseta arvamust ses küsimuses, siis on teise vanema nõusolek küllaldane. Kui eelõeldu käib mõlema vanema kohta, tuleb abieluks nõutada eestkostja või kohtu poolt määratud usaldusmehe nõusolek. Eestkoste all olev isik ei tohi abielluda eestkostja nõusolekuta.

Kui keeldutakse abiellumiseks nõusoleku andmisest, võib kohus abielu siiski lubada, kui keeldumiseks ei ole mõjuvat põhjust.

⁸¹ Eestimaa Tallorahva Seadus, Trükkitud Minuthi Kirjadega, s. a. e. l. lk. 4.

Vana seaduse järgi ei tohtinud leskmees sõlmida uut abielu enne kuue kuu ja lesknaine enne aasta möödumist, arvates eelmise abielu lõppemisest. Uus seadus määrab aga kuuekuulise tähtaja kummalegi.

Kiriklik abielusõlmimine toimub evangeeliumi luteri või kreeka-katoliku kiriku kaudu.

Kui pooled või üks neist ei kuulu ühtegi usulisse koon- disse või kui üks neist või mõlemad kuuluvad niisugusesse usulisse koondisse, kus laulatamist ei tohi toimetada, siis tuleb abielu sõlmida kodanlikul teel. Sama määrus kehtib ka siis, kui üks pooltest kuulub kristlikku ja teine mitte- kristlikku usulisse, koondisse, kuigi nendel koondistel või ühel neist on laulatamise õigus.

Kihlus. Seda momenti, kui pooled vastastikku avaldavad oma nõusolekut abiellumiseks, nimetatakse kihluseks.

Kui üks pooltest peale kihlust keeldub abielu sõlmi- mast, on teisel kihlatul või ta vanemal õigus nõuda tasu kahju eest, mis on neile kihlus põhjustanud.

Kui peigmees on olnud sugulises vahekorras oma kihla- tuga ja kihlus hiljemini lõpetatakse, siis on ta kohustatud maksma oma kihlatule õiglase kahjutasu, kui viimane ei ole süüdi kihluse lõpetamises. Kui kihlus lõpeb peigmehe surmaga, on pruudil õigus kihlatu pärandile, kuid mitte rohkem kui poolele peigmehe järelejäänud puhasvarast.

Abiellumise tingimused. Abielu on keelatud sugulaste vahel otseses alanevas ja ülenevas joones. Vaimuhaige või nõdrameelne ei saa abielluda. Isik, kes kannatab langetõve all või kes põeb suguhaigust nakkavas järgus, ei tohi abi- elluda vabariigi presidendi loata. Presidendi loata ei tohi ka abielluda kurtumm teise kurtummaga, välja arvatud juhud, kus ühe või teise kurtumus ei ole sünnipärane.

Kuulutus. Abielu kuulutust ev. luteri usu kirikus toime- tab õpetaja, kreeka-katoliku kirikus koguduse esimees ja teistes usulistest koondistes koguduse juhataja.

Kodanliku abielu kuulutust maal toimetab kohtunik või eriline kõrgema kohtu poolt nimetatud ametnik, ja linnades linnavalitsuse esimees või linnavalitsuse määramisel üks linnavalitsuse liikmetest või selle ringkonna kohtuesimees, kus pruut on registreeritud.

Kuulutust toimetav ametnik peab jälgima, kas abiellu- miseks ei ole seaduses ettenähtud takistusi. Abielluda soovi-

jad peavad esitama tõendused selle kohta, et nad ei ole omavahel niisuguses suguluses, kus on abielu keelatud, ja et nad ei põe abielu takistusena ettenähtud haigust ning selle kohta, kas nad on varemini olnud abielus. Kirikliku abielu sõlmimise puhul tuleb kuulutust lugeda avalikult kolmel üksteisele järgneval pühapäeval selle koguduse või nende koguduste kirikutes, kuhu kuuluvad kihlatud.

Kodanliku abielu kuulutus tuleb neljateistkümneks päevaks avalikult välja panna omavalitsuse teadaannete jaoks määratud tahvlile, kus kihlatud on kantud kirikuraamatusse või vastavasse registrisse.

Isik, kes tahab takistada kavatsetud abielu, peab oma põhjused teatama kuulutavale ametnikule. Isikut, kes on abiellu kuulutatud, ei tohi vabariigi presidendi loata teise abiellu kuulutada enne kuue kuu möödumist eelmisest kuulutusest. Kui kihlatu on elukardetavalt haige või on sõja ajal sõjateenistuses või on sinna kutsutud, võib kuulutust kiriklikuks abieluks toimetada ühekordse lugemisega ning kodanlikku abielu sõlmida kuulutuseta.

Kiriklikku laulatamist toimetab õpetaja ja kodanlikku abielusõlmimist vastav kuulutamist sooritanud ametnik. Kui kuulutamisest on möödunud üle kuue kuu, siis ei tohi abielu selle kuulutuse põhjal enam sõlmida. Viimasel juhul võivad pooled siiski abielluda ka kuulutuseta, kui nad esitavad tõenduse, et takistusi abiellumiseks ei ole. Abielu sõlmimisel peavad pooled oma nõusolekut abiellumiseks kinnitama jaa-sõnaga, kusjuures mõlemad kihlatud peavad ühel ajal laulataja juures olema. Laulatus toimub sugulaste või tunnistajate juuresolekul.

Kui kihlus tühistatakse, tuleb hagi kingituste tagasisaamise ja muu kahjutasu kohta esitada kuue kuu jooksul, arvates kihluse lõpetamisest.

Kui kihlatud pruut või peigmees ei ole kantud Soomes kirikuraamatutesse või vastavasse registrisse, tuleb kuulutus toimetada tema elukoha järgi.

Kihlatu, kes ei ole rahul kuulutamisest või laulatamisest keeldumisega, võib kaebusega esineda ametnikule, kes selgitab kuulutava ametniku või laulataja ametialalisi eksimusi. Isikud, kes seisavad eestkoste all, peavad esinema kaebusega õuekohtule.

II. Abikaasade õiguslikud vahekorrad.

Üldiselt. Kui abielu on sõlmitud, peavad mees ja naine teineteist toetades toimima perekonna huvides.

Naine saab abielludes mehe perekonnanime. Ta võib siiski, kui ta soovib ja seda enne laulatamist laulatajale teatab, tarvitada oma enneabielulist nime ja mehe nime ühendatult. Abielu ei piira abikaasa lepingutegemise ja kohtus esinemise võimet. Samuti võivad abikaasad ka omavahel sõlmida lepinguid.

Abikaasade varandus. See varandus, mis abikaasa omab abielludes, kuulub ka edaspidi temale. Samuti kuulub temale varandus, mis ta soetab abielu kestel. Kummalgi abikaasal on naitumisosa õigus teise abikaasa varanduse suhtes. Naitumisosa õigust ei ole sellise abikaasa varanduse peale, mille kohta abielulepingus või kingitusaktis või testamendis on erisätted, ega ka selle peale, mis on tulnud niisuguse varanduse asemele. Varanduse juurdekasvu suhtes võib samuti naitumisosa õiguse ära jätta. Kui ühe abikaasa varanduse kohta on avatud konkurss, siis võib teine abikaasa aasta jooksul, arvates konkursi algusest, nõuda tema varanduse suhtes naitumisosa õiguse lõpetamist.

Uue seaduse järgi valitseb kumbki abikaasa oma varandust ise.

Abikaasa peab hoolitsema oma vara eest, mille suhtes teisel abikaasal on naitumisosa õigus, selliselt, et see vara põhjuseta ei väheneks teise abikaasa kahjuks. Abikaasa ei tohi võõrandada või võla eest panditada kinnisvara, mille suhtes teisel abikaasal on naitumisosa õigus, kui viimane pole selleks andnud kirjalikku nõusolekut. Vastasel korral loetakse selline toiming kehtetuks, kui teine abikaasa selle kohta esitab hagi kuue kuu jooksul, arvates ajast, mil asjaolud temale teatavaks said. Kui abikaasa sureb enne hagi esitamise tähtaja möödumist, siis on tema pärijail samasugune õigus sama tähtajaga, arvates tema surmast. Abikaasa ei tohi teise abikaasa nõusolekuta võõrandada vallasvara, mille suhtes teisel abikaasal oli naitumisosa õigus ja mis kuulub abikaasade ühiselt tarvitatava korteris oleva vallasvara koostisse või teise abikaasa vajalikkude tööriistade hulka või mis on määratud laste isiklikuks tarvitamiseks.

Kui teise abikaasa arvamist ei ole võimalik nõutada

või seda tuleks nõutada suurte raskuste ja ajakuluga, siis ei ole tema nõusolek tarvilik. Kui eelmainitud vara on võõrandatud seaduse sätete vastaselt ja omandaja ei ole toiminud heas usus, siis on võõrandamine kehtetu, kui teine abikaasa selle kohta esitab hagi kolme kuu jooksul, arvates ajast, mil võõrandamine temale teatavaks sai, või hiljemalt kuue kuu jooksul, arvates sellest, kui varandus oli omandajale üle antud. Samad sätted kehtivad juhtudel, kui üks abikaasa võla eest panditab vallasvara. Kui abikaasa eelmainitud juhtudel keeldub nõusoleku andmisest kinnis- või vallasvara võõrandamiseks või panditamiseks, siis võib kohus nõudmise peale lubada seda siiski tingimusel, et keeldumiseks ei ole mõjuvaid põhjusi.

Abielulepingud. Enne abielu või abielu ajal sõlmitud abielulepingus võivad kihlatud või abikaasad määrata, et naitumisosa õigust ei ole niisuguse varanduse suhtes, mida üks või teine neist omab või üks või teine hiljemini soetab. Samas korras võib ka leppida kokku selle kohta, et abikaasal on naitumisosa õigus varanduse suhtes, mille peale temal varem sõlmitud lepingu järgi ei oleks olnud niisugust õigust.

Lepingu sõlmimine. Abieluleping peab olema kirjalik. Teovõimetu isik peab muretsema eestkostja kirjaliku nõusoleku. Selleks, et omada seaduslikku jõudu, tuleb abieluleping esitada kohtule mehe elukoha järgi. Kui viimase elukoht ei ole Soomes, siis esitatakse leping Helsingi raekohule. Kohus kannab abielulepingu vastavasse protokollu ja toimetab kuulutuse lepingu esitamisest ametlikkudesse ajalehtedesse. Abieluleping, mille on sõlminud kihlatud, hakkab kehtima abielu sõlmimisega, kui see leping esitatakse kohtule.

Kui kihlatu tahab teisele kihlatule kinkida vara, mille viimasenamainitu saab abielu sõlmimisel, võib seda teha ainult kirjalikult. Abielu ajal ei tohi üks abikaasa teisele varandust kinkida. Eespoolõeldu ei kehti harilikku kinkide kohta, mille väärtus ei ole ebakõlas kinkija seisukorraga. Kui kihlatu on kohustunud abielu ajal vastutasuna andma teisele abikaasale raha või muud varandust, siis ei ole see kohustus siduv, isegi kui selle kohta on sõlmitud kirjalik leping.

Perekonna ülalpidamine. Mees ja naine peavad oma võimete kohaselt rahaga, koduse tegevusega või muul viisil

võtma osa perekonna ülalpidamisest. Perekonna ülalpidamiseks loetakse seda, mida vajatakse abikaasade seisukorra kohaselt ühise majapidamise ja lastekasvatamise tarvis ja kummagi abikaasa eriliste tarvete rahuldamiseks. Kui abikaasa jätab ilmselt hooletusse oma kohustuse perekonna ülalpidamisest osa võtta või anda raha teise abikaasa tarvitamiseks, siis võib kohus kohustada teda andma teisele abikaasale iga kuu, iga nädal või muul sobival ajal raha sellisteks ülalpidamiskuludeks, mille eest ta peab hoolitsema, või mis kohus peab põhjendatuks tema kanda panna. Neis asjus võib kohus hageja palvel teha esialgse määruse kuni asja lõpliku otsustamiseni.

Nende ülekulutuste eest, mis abikaasal aasta kestel on olnud perekonna ülalpidamisel üle nende kulude, mis tema oleks pidanud tasuma, ei ole temal õigust nõuda teiselt abikaasalt tasumist, välja arvatud juhud, kui ülekulutused on olnud suured ja nõudmine näib olevat õiglane. Tasuhagi esitamise tähtaeg on üks aasta, arvates kalendriaasta lõpust. Tasunõudmise õigus on isiklik. Päriljail seda õigust ei ole.

Ka sel juhtumil, kui abikaasad elavad lahus, peab abikaasa samadel alustel osa võtma teise abikaasa ja nende laste ülalpidamisest, kes on viimase hoole all. Kui siiski üks abikaasadest on peaasjalikult süüdi kooselu lõpetamises, ei või teist abikaasat kohustada andma temale ülalpidamist rahas, kui selleks ei ole eriliselt kaaluvaid põhjusi. Abikaasat võib ka kohustada andma teisele abikaasale tarvitamiseks niisugust vara, mis kuulub nende ühiseks tarvitamiseks määratud korteri vallasvara hulka, või on määratud laste isiklikuks tarvitamiseks. Kui abikaasa vara on sel viisil antud teisele abikaasale, siis ei kitsenda leping, mille omanik sõlmis selle varanduse kohta kolmanda isikuga, ülalnimetatud tarvitamise õigust.

Abikaasade võlad. Kumbki abikaasa vastutab üksinda nende võlgade eest, mis ta on teinud enne abiellumist või abiellumise ajal. Võla eest, mis on tehtud perekonna ülalpidamiseks, vastutavad abikaasad solidaarselt. Solidaarne vastutus kestab kaks aastat, arvates maksutähtpäevast. Solidaarset vastutust ei ole rahavõla suhtes, mille üks abikaasa on teinud, ega ka siis, kui võlastaja teadis, et abikaasad vahekordade halvenemise tõttu elavad lahus. Võla eest, mis mõlemad abikaasad teinud abielu ajal, vastutavad mõlemad soli-

daarselt, kui pole sõlmitud vastupidist kokkulepet. Kui abielu lõppemisel leidub võlg, mis tehtud mehe eriliste tarvete rahuldamiseks, siis ei ole naine kohustatud vastutama selle eest varaga, mille ta pärast abielu lõpetamist on oma tööga teeninud. Abikaasa saab oksjoni ja konkursi puhul oma võla eest, mis ta andnud teisele abikaasale, rahulduse alles pärast kõiki teisi võlausaldajaid. Temal ei ole oma võla kohta ka pandiõigust või eesõigust ega ka arestiõigust teise abikaasa varanduse kohta. Eespoolõeldut ei kohaldata siiski niisuguse võla suhtes, mis on tekkinud ühe abikaasa poolt teise vastu sooritatud süüteost, samuti ei takista eespoolõeldu ka pandiõiguse tekkimist maksmata kaubahinna kohta, ega piira abikaasa õigusi konkursitombu peale.

Kolmandal isikul, kellele ühe abikaasa võlg teise abikaasa vastu on üle läinud, ei ole ka suuremaid õigusi, kui abikaasal enesel oli, tingimusel, et see kolmas isik teadis või pidi teadma, et võlastajaks oli võlgniku abikaasa. Kui abikaasa võõrandab või panditab teise abikaasa nõusolekuta sellele kuuluvat või ühist vallasvara, siis on teisel abikaasal õigus seda välja osta. Kui saaja ei ole toiminud heas usus või kui vastutatu ei ole antud, siis saab abikaasa varanduse tagasi tasuta.

Kui abikaasa on kriminaalse teoga põhjustanud teise abikaasa surma või võtnud osa sellisest kuriteost, siis ei saa tema naitumisosa õiguse põhjal vara jagamisel osa kadunu varandusest. Kui süütegu oli väike, kaalub kohus, kas süüteol saab olla niisugust tagajärge.

Kui abikaasa kirjaliku leppeta enne abielu sõlmimist on andnud varandust teisele abikaasale ja kolmas isik, võlastaja, väidab, et see on kinkimine, siis lasub vastupidise tõestamiskohustus abikaasal. Kui aga abikaasa enne abielu sõlmimist kirjaliku kinkilepinguga on andnud varandust teisele abikaasale ning hiljemini ei suuda tasuda võlga, mille eest ta kingituse andmise ajal juba vastutas või mille eest vastutus tekkis ühe aasta kestel pärast seda, siis vastutab teine abikaasa puuduva summa eest kingituse väärtusega. Kui kingitus kingisaaja süüta on hävinud, vabaneb ta vastutusest. Kui kinkija varandus on konkursi all, siis langeb kingisaaja vastutus samuti ära.

Kui abikaasa annab teise abikaasa valitsemisele oma vara, siis on viimasena-mainitud abikaasal, kui vastupidist lepet ei ole või muud ei saa eeldada, õigus kasutada varan-

duse tulu perekonna ülalpidamiseks. Ta peab siiski andma abikaasale tuludest selle osa, mis ei ole ülalpidamiseks kulunud. Varanduse valitsemise edasiandmist teisele abikaasale võib igal ajal lõpetada.

Kui abikaasa aitab teist abikaasat tema teenistuses ja nõuab selle eest tasu, peab ta tõestama, et oli vastav kokkulepe või et tasumaksmist töö iseloomu ja teisi asjaolusid arvestades võib pidada õiglaseks. Tasu nõudmine tuleb esitada üne aasta jooksul, arvates kalendriaasta lõpust. Kui tasu makstakse peale sellist tähtaega, siis loetakse see kingituseks, mille kohta kehtivad eespool-mainitud määrused, ning kinkeakt peab olema varustatud abikaasade endi ja tunnistajate allkirjadega.

Abielu lõpetamine. Kui abielu on sõlmitud isikute vahel, kes suguluse või hõimluse tõttu ei tohi teineteisega abielluda, samuti, kui on abiellunud vaimuhaige või nõdrameelne, või isik, kes juba oli abielus ja ta eelmine abielu pole lõppenud, siis kohus tühistab abielu. Abikaasa võib nõuda abielu kehtetuks tunnistamist: 1) kui ta abielu sõlmides oli ajutises meeltesegaduses või sellega võrreldavas seisukorras, 2) kui ta on abiellunud nõnda, et teine abikaasa on jätnud temale teatamata halva haiguse või mõne muu oma isikusse puutuva tähtsa asjaolu, mis oleks takistanud mainitud abikaasat abielu sõlmimast, või see teine abielluja on andnud abielu kohta valeteateid, samuti, kui abikaasa muidu ilma süüta on eksinud seesuguste asjaolude suhtes, ja kolmandaks, kui teda on sunnitud abielluma. Kui surnuks tunnistatud isik hiljemini osutub elusolevaks, võib seda uut abielu, millesse tema abikaasa on astunud, kehtetuks tunnistada. Kui abielu tunnistatakse kehtetuks asjaolu põhjal, mis abielu sõlmimisel oli teada küll ühel abikaasal, mitte aga teisel, siis on viimasenamainitud abikaasal õigus saada kahjutasu selle kahju eest, mis on temale tekitanud abielu sõlmimine. Kahjutasu suurus määratakse vastavalt abikaasade varanduslikule seisukorrale ja teisi asjaolusid arvesse võttes. Sama kahjutasu nõudmise õigus on ka isikul, keda oli sunnitud abielluma.

Abielu lahutus. Abielu lahutatakse, kui abikaasa on rikkunud abielu, või kui ta on elanud kokku oma soost isikuga või loomaga. Kui abielu lahutatakse abielurikkumise põhjal, võib kohus määrata, et süüdlane abikaasa ei tohi uut abi-

elu sõlmida enne aasta möödumist, arvates abielu lahutamisest. Kui abikaasa on saanud abielu ajal suguhaiguse, saab teine abikaasa nõuda abielu lahutust, välja arvatud juhtum, kui haigustunu suudab tõestada, et haigus ei ole tekkinud otseselt abielu rikkumisest, vaid kaudselt, ja teine abikaasa ei ole haigusest nakatatud.

Abielu lahutatakse teise abikaasa nõudel, kui abikaasa on tunginud ta elu kallale, või kohelnud teda julmalt, või kui abikaasa on mõistatud vähemalt kolmeks aastaks vangi, või kui talle on määratud karistus niisuguse kuriteo eest, mis oma iseloomu tõttu laseb teda eriliselt saada üldise halvaks panu osaliseks. Kui abikaasa järjekindlalt ja liiga palju tarvitab joovastavaid aineid, võib kohus teise abikaasa nõudmisel anda abielulahutuse, kui selleks on erilisi kaaluvaid põhjusi. Kui abikaasa abielu ajal on jäänud vaimuhaigeks või nõdrameelseks, siis on teisel abikaasal õigus abielulahutust nõuda, tingimusel, et haigus on kestnud vähemalt kolm aastat. Kui abikaasad oma vahekordade halvenemise tõttu on elanud lahus kaks viimast aastat, siis on kummalgi õigus abielulahutust nõuda. Abikaasa, kes on süüdi ühiselu lõpetamises, ei saa nõuda abielulahutust, kui selleks ei ole eriliselt kaaluvaid põhjusi. Kui lahuselamine oleneb sellest, et abikaasa vastu teise tahtmist mõjuva põhjuseta hoidub kõrvale abielulisest kooselust, siis on teisel abikaasal õigus abielulahutust hageda ühe aasta jooksul, arvates ühiselu lõpetamisest. Kui üks abikaasa viibib eemal ega teata, et ta oleks olnud elus viimase kolme aasta jooksul, on teisel abikaasal õigus abielulahutust hageda.

Süüdlast poolt abielulahutuses võib kohus kohustada tasuma teisele abikaasale kahjutasu, arvestades abikaasade majanduslikku seisukorda ja muid asjaolusid. Kahjutasu võib määrata ühekordse summana või osakaupa.

Kui abielu lahutatakse abielu rikkumise, oma soost isikuga või loomaga kooselu pärast või abikaasa tegevuse pärast, millega ta on sügavasti haavanud teist abikaasat, siis võib kohus viimasena-mainitud abikaasa nõudmisel temalt võtta varanduse jagamisel teise abikaasa varandusest osa saamise õiguse või piirata nimetatud õigust. Abielu lahutamisel võib kohus määrata teisele abikaasale ülalpidamisraha ja nimelt sel määral, nagu seda tema võimeid ja teisi asjaolusid arvesse võttes peetakse õiglaseks. Abielulahutusel süüd-

laseks tunnistatud poolel on see õigus ainult siis, kui selleks on erilised kaaluvad põhjused. Ülalpidamisraha võidakse määrata vastavalt olukorrale kõigepealt ühekordse summana. Kui aga ülalpidamisraha on määratud perioodiliselt ja abisaaja abiellub uuesti, siis kustub ülalpidamisraha järgnevate osade tasumise kohustus.

Pärast abielu lõpetamist on abikaasad samadel alustel kui enne seda kohustatud osa võtma laste ülalpidamisest, kusjuures kohus võib kindlaks määrata ka ülalpidamise summa. Kui abielulahutuse protsessi kestel abikaasad ei soovi elada koos, võib kohus ühe abikaasa nõudmisel teha määruse laste eest hoolitsemise ja abikaasa ülalpidamise kohustuse ning abikaasa õiguse suhtes kasutada teisele abikaasale kuuluvat vallasvara. Enne abielu lahutuse asja arutamist võivad abikaasad või kreditorid paluda määrata kohane isik koostama nimistut abikaasade varanduse ja võlgade kohta.

Kui pooled on abiellunud vaatamata seaduses ettenähtud takistustele sugulussidemete tõttu, peab tühistamise hagi esitama ametlik prokurör. Kui abielu kuulub tühistamisele põhjusel, et üks abikaasa oli enne abielu, võib tühistamise hagi esitada ka tema abikaasa esimesest abielust. Kui abielu tühistatakse kas, esiteks, põhjusel, et üks abikaasa oli abielu sõlmimisel ajutises meeltesegaduses, või, teiseks, kui abikaasa abiellumisel abikaasale oli jätnud teatamata oma halva haiguse või mõne muu oma isikusse puutuva eriti tähtsa asjaolu, mis oleks pidanud takistama abielu sõlmimist, või, kolmandaks, kui teist abikaasat oli sunnitud abielluma, siis on hagi tõstmiseks kuuekuuline tähtaeg, arvates esimesel juhul meeltesegaduse lõppemisest, teisel — momendist, mil asjaolud hagejale teatavaks said, ja kolmandal, mil sundus lõppes. Hagi esitamise tähtajaks abielulahutuse puhul on kuus kuud, arvates ajast, mil abielu lahutuse põhjus, mille põhjal abielu lahutus taotellakse, hagejale teatavaks sai. Kui abielu lõpetatakse kohtuotsusega, peab naine võtma enesele oma enneabielulise nime. Peale abielu lõppemist võib naine kanda mehe nime ainult juhtudel, kui on abikaasade vahel vastav kokkulepe ning sellest on kohtule teatatud enne otsuse tegemist või kui kohus naisele jätab selle õiguse, kui ta on süütu pool. Kui abikaasa on surnud või abielu lõpetatud kohtuotsusega, tuleb abikaasa

või surnud abikaasa pärijate nõudel varajagamine ette võlta. Jagamise objektiks on kummagi abikaasa naitumisosa. Abikaasade ühine vara, kui see on olemas, jagatakse asjaosaliste nõudel.

Abikaasa surma ja vara jagamise vahelisel ajal valitsevad surnud abikaasa vara, mille suhtes ellujäänud abikaasal on naitumisosa õigus, tema ja pärijad koos. Üleelanud abikaasa on õigustatud nimetatud ajal edasi valitsema ka niisugust vara, mille suhtes teisel abikaasal oli naitumisosa õigus. Neil juhtudel on ta siiski kohustatud vara jagamisel aru andma selle varanduse valitsemise ja tulude kohta. Kui abielu on lõpetatud kohtuotsusega, on kummalgi abikaasal õigus eelmainitud alustel valitseda oma vara.

Vara jagamisel tasutakse esimeses järjekorras teadaolevad võlad. Kui vara jagamisel jääb selgusetuks, kummale abikaasadest kuulub üks või teine varaese, vaadatakse sellele kui abikaasade ühisele varale ja see jagatakse pooleks. Kui abielu tühistatakse kohtuotsusega, saab varajagamisel kumbki abikaasa tagasi kõik selle vara, mis tal oli abielu sõlmimisel, mille ta on hiljemini pärinud või saanud kingina. Abikaasal on õigus enne jagamist võtta enesele temale kuuluvad rõivad ja teised esemed, mis on määratud ainuüksi tema isiklikuks tarvitamiseks selles ulatuses, mida abikaasade olukorda arvestades võib pidada õiglaseks. Kui abikaasa on vara suurendamiseks, mille suhtes teisel abikaasal on naitumisosa õigus, tarvitanud oma muud vara, siis saab tema või ta pärija vastutasu kõige esimesena mainitud varast. Kui abikaasa vara valitsemisel, mille suhtes teisel abikaasal oli naitumisosa õigus, on majanduslikke asju hoolimatult ajades põhjustanud seesuguse vara olulist vähenemist, siis teine abikaasa või tema pärijad võivad nõuda vastutasu sellest varast, mille peale abikaasal oli naitumisosa õigus. Kui sellest aga ei jätku, siis varast, mille suhtes ei ole naitumisosa õigust, siiski mitte enam, kui poole selle vara väärtuse ulatuses. Vastutasu tuleb anda ka juhtudel, kui abikaasa on tarvitanud seda vara, mille suhtes teisel on naitumisosa õigus, niisuguse vara soetamiseks või parandamiseks, mille suhtes teisel naitumisosa õigust ei ole. Samuti, kui abikaasa kulutab eelnimetatud vara oma enneabielulise võla tasumiseks, või vähendab eelnimetatud vara hooletu valitsemisega.

Kui abielu on lõpetatud kohtuotsusega, tuleb kahe kuu

jooksul, arvates selle otsuse seadusjõusse astumisest, koostada abikaasade vara ja võlgade nimestik.

Varanduse jagamise menetlus. Varajagamine toimub samas korras nagu pärandi jagamine. Kõigepealt eraldatakse abikaasade varandus. Siis eraldatakse vastutasu, mis ette nähtud juhtudel, kui üks abikaasa on vara valitsemisel teinud kulutusi omast varast. Nüüd tehakse kindlaks selle varanduse ülejääk, mille peale abikaasal on naitumisosa õigus, eraldi kummagi abikaasa varanduse osa suhtes ja nimelt nõnda, et varanduse väärtusest arvatakse maha need abikaasa isiklikud võlad, mis on tekkinud enne abielu lõpetamist, ja nendest võlgadest, mille eest abikaasad vastutavad solidaarselt, niipalju kui palju tema osale langeb. Kui varandus, mille suhtes ei ole naitumisosa õigust, nagu varandus, mis oli abikaasal abiellumisel, abielulepinguga määratud, kingitusena saadud või testamendi põhjal päritud, oli pantimise põhjal või muul alusel võla kindlustuseks antud, siis saab seda võlga eelnimetatud varandusest maha arvata ainult juhtudel, kui varandusest, mis esmajärjekorras vastutab võla eest, ei piisa. Sama sätte kehtib ka võlgade kohta, mis abikaasa on teinud sellise varanduse soetamiseks või parandamiseks, mille suhtes ei ole naitumisosa õigust. Kui võlg on tekkinud abikaasa hooletust majandamisest, või kui ta muidu on toiminud ebaotstarbekohaselt, siis võib säärast võlga tasuda esijoones varandusest, mille suhtes ei ole naitumisosa õigust.

Kui abielu tühistatakse, siis tulevad enneabielulised võlad esmajärjekorras katta niisugusest varandusest, mille suhtes teisel abikaasal ei ole naitumisosa õigust. Kahjutasu, mille abikaasa abielu lõpetamisel kohtuotsuse põhjal on kohustatud tasuma teisele abikaasale, ja samuti teise abikaasa elatusraha tasutakse vara jagamisel. Kui abikaasa varanduse jagamisel tahab endale jätta mingisugust asja, siis peab ta tasuma selle eest hinna, mis on tähendatud nimestikus. Töövahendid ja muu vallasvara, mida abikaasa vajab oma elukutse jätkamiseks, saab ta tasuta. Kui abikaasa jagamisel loobus osast, mis temale seaduse järgi oleks kuulunud, ja kui ta hiljemini ei suuda tasuda enne jagamist tekkinud võlga, siis vastutavad surnud abikaasa pärijad solidaarselt, või teine abikaasa puuduva osa eest tema poolt ülemäära saadud varanduse väärtusega. Viimasena-mainitud sätet ei

kohaldada abikaasa niisuguse võla suhtes, mille eest vastutas surnud abikaasa üksi. Jagamise protokoll esitatakse kohtule, kes kuulutab asjast ametlikus lehes. Jagamise otsuse peale on üleelanud abikaasal ja surnud abikaasa pärijatel edasi-kaebuse õigus.

Ülalpidamise õiguse tagamine. Üldiselt võib selle abikaasa palka, kes on kohustatud maksma elatusraha, kinni pidada teise abikaasa ja laste jaoks. Kui maksukohuslik abikaasa on oma laste hooldaja või on kohustatud ülal pidama väljaspool abielu sündinud last, siis ei või palgast kinni pidada rohkem, kui niipalju, et tal võimalus jääb täita oma ülalpidamiskohustust ta laste vastu. Kui abikaasa varandus on konkursi all, siis ei saa palka, mis kuulub konkursitombule, kinni pidada abikaasa või laste kasuks. Kui abikaasa elutingimused muutuvad, võib kohus muuta ülalpidamise norme. Kohus võib ühe abikaasa nõudel, kui muutunud olud seda nõuavad, isegi muuta abikaasade ülalpidamise lepingut. Sama sätet tuleb kohaldada ka otsuse kohta, mis tehtud ühele või teisele abikaasale kuuluva vallasvara kasutamise kohta teise abikaasa poolt. Kohtuotsus naise ja laste ülalpidamise asjus astub kohe jõusse, vaatamata sellele, kas apellatsioonkaebus on esitatud või mitte. Sama kehtib vallasese kasutada andmise puhul teisele abikaasale. Apellatsioonkaebuse rahuldamise korral otsustab kohus ühtlasi, kas hageja saab tagasi kõik selle, mis ta on juba maksnud, või osa sellest.

III. Abieluseaduse rakendamise seadus 13. juunist 1929.

See seadus muudab otseselt ja oluliselt vana seaduse sätteid. Varemini-sõlmitud abielude suhtes rakendatakse vana seadust. Kuid siiski uus seadus muudab mehe õigusi eestkostjana, välja arvatud ühisvara valitsemise ja kohtus esinemise õigus.

Kui naine pärrib seaduse või testamendi alusel, või saab kingitusena varanduse, siis jääb see varandus ühes selle tuludega naise valitsemisele. Vana seaduse järgi kuulus see õigus nende varanduste suhtes mehele.

1929. a. 13. juuni seadus püüab kõigiti uue abieluseaduse norme rakendada kuni 1930. a. sõlmitud abielude kohta, et anda naisele enam õigusi.

Uus seadus muudab ka laste õiguslikku seisukorda. Vallaslapsed, kelle vanemad hiljem abielluvad, saavad samad abieluliste laste õigused. Kihluse ajal sigitatud lastel on isa poolt tunnustatud vallaslapse õigused. Lastesuhtes, kes sigitatud enne uue seaduse kehtima hakkamist, rakendatakse vana seadust, välja arvatud asjaolu, et emal on nende suhtes eestkostõigus.

Kui üks abikaasa hageb abielu lahutust ning teise abikaasa elukoht on teadmata, kutsutakse teadmata äraolija kohtusse kuulutuse kaudu ametlikus ajalehes. Kui äraolija ei ilmu määratud päevaks kohtusse, siis määrab kohus talle kuraatori — huvide kaitseja.

Asja arutamisel kohus ei piirdu vormiliste tõenditega, vaid otsustab asja oma suva järgi. Kui kohtukutse on antud kostjale kätte isiklikult ja kostja kohtusse ei ilmu, otsustatakse asi tagaselja, ilma et kostjal oleks õigus nõuda asja uut arutamist.

Abielulahutuse asjast peab osa võtma prokurör riigi huvide kaitsejana. Kui ta leiab, et abielu on lahutatud küllaldase põhjuseta, on tal apellatsiooni õigus. Abielulahutuse asjade kohta, mis olid kohtus registreeritud veel vana seaduse kehtimise ajal, rakendatakse uut seadust. Juhtudel, kui abielulahutuse alus neis asjus uue seaduse põhjal oleks küllaldane, vana seaduse põhjal aga seda ei ole, rakendatakse vana seadust. Soomes võis abielu lahutust hageda ka kõrgema kohtu kaudu nn. dispensi abil, kuid uus seadus tühistas kõik sellised hagid.

Abielu lahutuse asjad alluvad kohtule kostja elukoha järgi. Kui kostja elukoht on teadmata, siis tuleb hagi esitada tema viimase teadaoleva elukoha või hageja elukoha järgi.

Kui abielu lahutuse hagi esitatakse mõlema abikaasa vastu ja abikaasadel pole ühist elukohta, siis allub asi ühe abikaasa elukoha järgi. Kui mõlema abikaasa elukoht on teadmata, siis tuleb lahutushagi arutusele Helsingi raekohtus.

Soome seaduse järgi pooled võivad kohtualluvust vastastikusel kokkuleppel küll muuta, kuid ainult juhtudel, kui hagi ei puuduta kinnisvara või kohtuotsuse täitmist kinnis- või vallasvara suhtes või kui pole tegemist konkursiga. Selline kokkulepe koos haigetava asja tähendusega tuleb esitada kohtule kirjalikult. Kui asi on alustatud mittepädevas kohtus

kirjaliku kokkuleppe esitamiseta ning teine pool vastu ei vaidle, arutatakse asja siiski edasi selles kohtus.

Uus abieluseadus muudab ka eestkoste õigust. Vana 1898. a. seaduse § 20 põhjal oli isa lapse eestkostja. Nüüd on eestkostjateks mõlemad vanemad. Juhtudel, kui üks vanemaist on surnud või ta on eestkostmisest kõrvaldatud, jääb teine vanem ainukeseks eestkostjaks. Kui abielu lõpetatakse kohtuotsuse põhjal ja vanemad lepivad kokku selle üle, kes neist jääb eestkostjaks, siis kinnitab kohus selle kokkuleppe. Mittekokkuleppimise juhtudel määrab kohus eestkostjaks selle vanema, kellest võib arvata, et ta lapse huvisid enam kaitseb. Juhtudel, kui abikaasad mõlemad on üheaoliselt kohased eestkostjaks, määrab kohus eestkostjaks abielu lahutuses vähem süüdi oleva poole.

Kui üks vanemaist määratakse ise eestkoste alla, siis jääb teine abikaasa ainukeseks eestkostjaks. Siiski võib kohus vajaduse korral määrata ka mitu eestkostjat. Eestkostja peab olema vähemalt 25 a. vana, tal peavad olema kõik kodanikuõigused ja ta peab olema sama usku, kui eestkostetav.

Isa esindab last kohtus, kui emal seda õigust enam ei ole. Lapse erivara kohta tuleb rakendamisele sama põhimõtte. Kui on mitu eestkostjat, jaotab kohus nende kohustused. Kui eestkostjatel otsustamisel tekivad eriarvamused, lahendab asja vaestelastekohus. Kui eestkostjad valitsevad eestkostetava vara ühiselt, vastutavad nad solidaarselt, kuid mitte lubamatu hooletuse eest. Kui alaealine täisealiseks saades tahab nõuda vastutasu vanemaitl või eestkostjailt, peab ta seda hagama ühe aasta jooksul, arvates aruande esitamisest, või jõustunud kohtuotsuse avaldamisest. Hagi õigus kustub igal juhul kolme aasta möödumisega, eestkoste lõppemisest arvates.

IV. Uue abieluseaduse ja selle rakendamise seaduse kohta antud dekreet 22. novembrist 1929.

See dekreet võimaldab kõigepealt abiellumise puhul, kui ametnik ei saa hankida tunnistust kirikuraamatust või muust registrist, pooltel enestel seda teha. Tõend peab aga siiski koostatud olema ettenähtud vormis ning selleks peab olema

mõlema poole nõusolek. Tõend on kehtiv 3 kuud, väljaandmisest arvates.

Kui üks pooltest on välismaalane, tuleb esitada Soome vastava maa diplomaatliku esindaja või konsuli poolt tõestatud, välismaa vastava asutise poolt väljaantud tunnistus. Kui dokument on keeles, mida Soome ametnik ei ole kohustatud tundma, peab see varustatud olema ametlikult tõestatud tõlkega. Kui välismaalane on alaealine, võib ametnik nõuda tunnistust vanemate nõusoleku üle. Kui pool on olnud varemni abielus ning kui ei ole tõestatud, et abielu on lõppenud, siis nõutakse endise abikaasa surnuks tunnistamist Soome kohtu poolt. Kui on kahtlus selles, et pool on vaimuhaige või nõdrameelne, või ta seda on varemni olnud, siis tuleb esitada arstitunnistus. Kui pool on langetõbine või kurtumm, siis tuleb tõestada, et haigus ei ole sünnipärane. Enne kuulutamist peavad pooled kirjalikult tõendama, et abiellumiseks takistusi ei ole. Tõend peab varustatud olema kahe tunnistaja allkirjaga.

Kiriklik laulatus võib toimuda kirikus või kodus, kodanlik laulatus aga ainult vastavas ametiasutises, välja arvatud juhud, kui üks pooltest on haige ega saa ilmuda ametiasutisse. Vangid võivad abielluda ainult kohtuministri loal. Õuekohtu ettepanekul võib kõrgem kohus, kui see osutub vajalikuks, luua erilisi abielu sõlmimist ja eelkäivat kuulutust teostavaid asutisi.

Abielulepingud tuleb avaldada iga aasta ametlikus ajalehes. Kümne aasta kestel sõlmitud abielulepinguid avaldatakse uuesti selle aja möödumisel. Kui kolmas isik vaidleb abielu sõlmimise vastu, peab ta seda tegema kas isiklikult kahe tunnistaja juuresolekul või tunnistajate allkirjadega varustatud kirjas.

Kui abielu lõpetatakse kohtuotsuse põhjal, tuleb otsusest viibimata teatada registrit pidavale ametnikule, kes teadaande alusel teeb registrisse vastava sissekande. Kui naisel on jäetud õigus edasi kanda mehe nime, siis tuleb sellest samuti teatada. Kui õuekohus kinnitab abielu lõpetamise otsuse, tuleb sellest kohe teatada alama instantsi prokuröörile. Kui isik pannakse eestkoste alla või kui pikendatakse eestkoste aega isiku 21-aastaseks saamisel, siis tehakse samuti sissekanne vastava registreerija ametniku poolt. Kui abielu-pooled on registreeritud eri kohtades ja üks pooltest sureb,

siis peab surnud abikaasa elukoha vastav registreerija ametnik teatama surmast üleelanud abikaasa elukoha registreerijale ametnikule.

V. Rahvusvahelise iseloomuga perekonnaõiguslik seadus 5. dets. 1929.

Soome kodanik võib abielluda välismaal, kuid tema perekonnaõiguslikud vahekorrad korraldatakse siiski Soome seaduse järgi. Välismaalase kohta, kes abiellub Soomes, kehtivad tema kodumaa seadused. Välismaalane, kelle eelmine abielu pole lõppenud või kes on oma pruudiga sellises sugulusastmes, kus Soome seaduse järgi abielu ei ole lubatud, ei saa abielluda. President võib anda õiguse sõlmida abielu Soome kodanikkude kui ka Soome kodaniku ja välismaalase vahel, kui see vastava riigi seaduste poolt on lubatud, Soome diplomaatlikule esindajale, konsulile või Soome pastorile välismaal. Kui välismaalane abiellub Soomes, tuleb käia Soome abielusõlmimise korra järgi. Sama on kehtiv siis, kui Soome esindaja sõlmib abielu välismaal. Abielu sõlmimine välismaiste ametnikkude poolt on võimalik ainult siis, kui sõlmitava abielu üks pool on Soome ja teine selle riigi kodanik, kus abielu sõlmitakse. Selline abielu on kehtiv vaid siis, kui abielu sõlmimisel on silmas peetud mõlema maa abielu sõlmimise kohta käivaid norme.

Välismaalaste abielulahutus 1929. a. 5. dets. seaduse alusel. Abielulahutuse hagi võib Soome kohtule esitada, kui kostja elab Soomes.

Soome kohtule võib abielulahutuse palve samuti esitada juhul, kui abielupooled on eri maade kodanikud ja elasid viimasel ajal Soomes, kuid kostja abielulahutuse põhjuse andmise järel on Soomest lahkunud.

Kui üks abikaasadest on Soome kodanik, võib kohtuotsuse põhjal alati abielu lõpetada Soomes. See on kehtiv ka sellistel juhtudel, kui naine on varemini olnud teise riigi kodanik, kuid abielludes omandas Soome riikkondsuse. Abielu lahutusel võib välismaalasest abikaasa tugineda oma kodumaa seaduse abielulahutuse põhjusile, kuid need põhjused peavad samuti kokkukõlas olema Soome seadusega. Kui abikaasa abiellumisega on omandanud teise riigi riikkondsuse, siis võib ta tugineda selle maa seaduses ettenähtud põhjus-

tele. On võimalik, kui abikaasa oli varemini teise riigi kodanik, et ta siiski ei või toetuda tolle riigi seaduses ettenähtud põhjustele, kui need seadused sellist toetumist ei luba.

Välismaa kohtu otsust Soome kodanikkude vahelise abielu lahutuse ja lahuselu (*séparation de corps*) kohta tunnustatakse ka Soomes. Kui abielupooled mõlemad olid välismaalased või üks neist oli selle riigi kodanik, kus kohtuotsus tehtud, siis viimane loetakse seaduslikuks ka Soomes, tingimusel, et ta on vastava kodumaa seadusega kokkukõlas.

Välismaa kohtuotsus abielulahutuse kohta neil juhtudel, kui üks pooltest on soomlane, teine välismaalane, tunnustatakse seaduspäraseks tingimusel, et see otsus on Soome kohtu poolt kinnitatud. Kinnitada saab otsust ainult siis, kui vastavaid Soome seaduse eeldusi saab rakendada. Asja arutamine allub Turu õuekohtule. Kassatsiooni neis asjus ei ole.

Välismaalaste-abikaasade õiguslik seisund. Välismaa kodanikkude õiguslikud vahekorrad korraldatakse abikaasade kodumaa seaduse järgi. Kui abikaasad on eri riikide kodanikud, siis ei saa kumbki neist rohkem õigusi, kui ta kodumaa seadus seda võimaldab.

Abikaasade varanduslikud vahekorrad lahendatakse mehe kodumaa seaduse järgi. Naise teovõime määratakse tema kodumaa seaduse järgi. Abielulepingud sõlmitakse abikaasade kodumaa seaduse normide kohaselt. Abieluleping esitatakse kohtule mehe elukoha järgi. Kui abielulepinguga on tasuta varandust antud teisele abikaasale, siis on see kehtiv kolmandate isikute suhtes ainult tingimusel, et kolmas isik sellest teadis. Konkursi puhul see säte pole kohaldatav. Kingituste kohta rakendatakse Soome seadust. Kõik need normid kehtivad ainult lepingute suhtes, mis sõlmitud Soome kodanikkude vahel või Soome ja välismaa kodaniku vahel. Pruut ja peigmees võivad kokku leppida, et varanduslikes vahekorris rakendatakse Soome seadust.

Kihluse tühistamist, kuigi kihlus on toimunud välismaal ja pruut ning peigmees või üks neist on välismaa kodanik, arutatakse Soome seaduse järgi, kui välismaalasel ei ole enam õigusi oma kodumaa seaduse järgi. Selline hagi leiab aset ainult siis, kui hageja on Soome kodanik ja kostja elukoht on Soomes. Kui teist vastavat instantsi ei ole, allub asi Soome raekohtule. Kihlatu, kes soovib abielu sõlmida Soome esindaja juures välismaal, peab silmas pidama Soome sea-

duse sätteid. Sama on kehtiv ka välismaalaste suhtes, kes abielluvad Soome ametnikkude juures Soomes.

Välismaalane peab samuti kui Soome kodanikki tõestama, et ta ei ole abielus ega sellises sugulusastmes teise poolega, mis takistab abielu sõlmimist tema kodumaa seaduse järgi. Soome võimud ei või välja anda tunnistust abiellumiseks, mis näeb ette Soome kodaniku abiellumise välismaal, või välismaa kodaniku abiellumist Soomes, enne kui sõlmitavat abielu pole avalikult kuulutatud. Kui abielu lõpetamise või lahusele hagi on esitatud välismaal ja kui ühe abikaasa elukoht on Soomes, võib Soome kohus laste ja varanduse kohta teha ajutisi määrusi kuni asja lõpliku otsustamiseni välismaa kohtus. See määrus muudetakse siis, kui välismaa kohus on asja eitavalt otsustanud või kui välismaa kohtu otsusest ei ole aasta jooksul teateid saanud Soome kohtule. Kui abikaasa hageb abielu tühistamist vormivigade põhjal, siis allub asi kohtule abielu sõlmimise koha järgi, kuna asjaarutamine toimub selle maa seaduste järgi, kus abielu pidi sõlmitama. Kui abielu tühistatakse välismaal vormivigade tõttu, siis on see tühistamine, kui pooled on välismaalased, seaduslik ka Soomes. Kui Soome kodaniku abielu on tühistatud, peab Soome kohus otsuse kinnitama, kindlaks tehes, kas välismaa kohus oli õigustatud abielu tühistama. Soome võib sõlmida kokkulepet välisriigiga ja määrata, et Soome kodaniku abielu, mis sõlmitud välismaal, loetakse seaduslikuks ka siis, kui ta seda Soome seaduste kohaselt ei oleks, ja ümberpöörduvalt, välismaalase abielu sõlmimine Soomes loetakse seaduslikuks vormivigadele vaatamata. Kui selles riigis kehtib mitu seadust, määratakse õiguslikud vahekorrad vastava ringkonna seaduse järgi. Kui asja arutuse kestel kohtus selgub, et asi on arutusel ka välismaa kohtus, siis loetakse asi Soome kohtule mittealluvaks. Juhtudel, kui Soome kohus ei ole tuttav välismaa seadusega ja kui ka pooled materjali ei esita, peab kohus ise koguma materjali. Kui see ei ole võimalik, siis rakendatakse Soome seadust.

Nagu näeme, käsitleb seadusandlus küllalt üksikasjaliselt abiellu puutuvaid küsimusi, tuues sisse riigiõiguslikke ideid ja koostööd teiste maadega. Selle seaduse analüüsi ei saa veel teha, sest seaduse väljakuulutamisest on möödunud liiga vähe aega.

Arutlused.

Töölise palgaraamatu juriidilisest illest.

A. Kaelas.

Kohtutes ja asjaomastes ringkondades on viimasel ajal üles kerkinud töölise palgaraamatu juriidilise ilme küsimus, kusjuures on leitud üksikute jaoskonnakohtunikkude juures erinevat lahendust sellelt seisukohalt, kas palgaraamatus määratud ja mõlema poole poolt allakirjutatud tööleping on vaidluste puhul ainuke arvesse tulev kokkulepe või peab selle kõrval arvestama ka suusõnalist töölepingut, kui see erineb palgaraamatu töölepingu osast. Et sellesse küsimusse tuua selgust, selleks vaatleme alamal töölisele palgaraamatu andmise ja selle täitmise (pidamise) tingimusi.

Tööliste töölepingu seaduse (RT 1936, 83, 663) järgi loetakse tööleping tööandja ja töölise vahel sõlmituks vastava kokkuleppe põhjal või asjaoluga, et tööandja on töölisel lubanud asuda tööle (§ 5). Seega on töölepingu sõlmimine täiesti vormivaba toiming (vt. ka BES § 2993), seda võib teha kirjalikult, suuliselt või isegi vaikivalt (kui tööandja lubab töölisel asuda tööle), kusjuures viimasel juhul ei ole isegi tarvis kokku leppida töölepingu olulise osa, nimelt palga (§ 1) suhtes. Sel juhul määratakse palga suurus kohtuniku õiglase suva järgi, kui seda tööd, mille sammamisele töölisel lubati asuda, võidi oodata ainult palga eest, eriti kui tööline teeb seda tööd kutseliselt, s. t. kui seesuguse töö sammamine on töölise kutseks (BES § 4175, ka § 2937, 2939—2940 ja 2943). Edasi näeb Tööliste töölepingu seadus ette, et igale töölisele (*excl.* prooviajaks palgatud) on tööandja kohustatud lepingu sõlmimisel maksuta välja andma palgaraamatu (§ 28), samuti on ta kohustatud andma töölisele, kes palgaraamatu ära kaotanud, uue palgaraamatu, kusjuures aga viimasel juhul võib töölisel võtta tasu, mis ei tohi kõrgem olla palgaraamatu tõelisest hinnast (§ 31). „Palgaraamat on töölise käes. Ainult sissekannete tegemiseks annab tööline palgaraamatu tööandjale,“ saades vastu kontramargi (§ 30). Tööandja võib aga pidada ka kaht palgaraamatut, millest üks on töölise ja teine tööandja käes (§ 30). „Palgaraama-

tusse kantakse töölepingu tekst. Igal palgamaksmisel kantakse palgaraamatusse palk, mis töölisel õigus saada ja kõik mahaarvamised palgast“ (§ 28), näit. haigekassa liikmemaks, palga arvel antud avanss jne. Ainult juhul, kui palga arvutamise alused on palgaraamatusse kandmiseks liiga keerulised, võidakse need jätta palgaraamatusse kandmata ja võtta palga arvutamise aluseks tööinspektori poolt tõestatud ja käitises väljapandud üldised hindamistabelid, arvekirjad, tükitööhinnatabelid ja tariifid (§ 33). „Palgaraamatusse on keelatud teha märke või kanda märkusi töölise iseloomustamiseks või tema töö hindamiseks, olgu see töölisele kasulikul või kahjulikul viisil“ (§ 29).

Tööl. töölep. s. määrab edasi, et palgaraamatu vormi ja üksikasjalise sisu kuulutab välja oma määrusega sotsiaalminister (§ 28). Viimase poolt on ka kehtima pandud Tööliste palgaraamatu määrus ühes palgaraamatu vormiga (RT 1936, 102, 830). Määrus kinnitab veelkordselt, et tööandjad on kohustatud andma töölepingu sõlmimisel igale töölepalgatavale töölisele määruse lisana avaldatud vormi kohase palgaraamatu (§ 1).

Palgaraamatu vorm näeb esimeses osas — tööleping — ette üksikasjalised punktid sõlmitud töölepingu kohta, nagu palk ajaühiku järgi (aasta-, kuu-, nädala-, päeva- või tunnipalga suurus), palk tükitöö järgi, tükitöö korral tagatud põhipalk, natuuras antav palk jne.; teises osas — teenitud palga arvutus — on aga ette nähtud teenitud palga ja sellest tehtud mahaarvamiste ning palgamaksmise aja märkimine kindla vormi kohaselt. Lisaks eeltähendatud määrusele on sotsiaalminister veel eraldi norminud palgaraamatu andmise ja selle täitmise nende söögi- ja joogikohtade ning võõrastemajade tööliste suhtes, kes saavad palka mitte otseselt tööandjalt, vaid nn. jootrahade näol nende kohtade külastajatelt, näit. kelnerid, ettekandjad jt. (RT 1937, 26, 239). Tööandja kohustus anda töölisele lepingu sõlmimisel palgaraamat ja täita see töölepingu tingimustega ning teenitud palga arvutusega sotsiaalministri poolt kehtimapanud vormi kohaselt on kriminaalõiguslikult sanktsioneeritud: „Tööandjat või käitise vastutavat juhatajat, kes süüdlane selles, et ta seaduse või sundmääruse eeskirju rikkudes: 1) pidas töolist palgaraamatuta; 2) ei pidanud korralikult palgaraamatut... karistatakse: rahatrahviga mitte üle 500 krooni“ (KrS § 348, RT 1937, 22, 182).

Eelkäsiteldud normidest järeldub, et töölepingu sõlmimine toimub vormivaba kokkuleppe teel ja et tööandja on kohustatud andma lepingu sõlminud töölislele lepingu sõlmimisel kehtimapanud vormi kohase palgaraamatu ja sinna sisse kandma kokkulepitud töölepingu teksti ning hiljemini palgaarvutuse, teiste sõnadega: tööandja on kohustatud vormivaba kokkuleppe teel sõlmitud töölepingu vormistama palgaraamatu kujul. Ei vormista tööandja kokkulepitud töölepingut palgaraamatus, siis see asjaolu loomulikult ei muuda sõlmitud lepingut tühi-seks, vaid kokkulepe jääb täies ulatuses püsima, kuna aga tööandja võib oma kohustuse täitmatajätmise pärast sattuda kriminaalkaristuse alla. Seda kinnitab ka Tööl. töölep. s. seletuskiri: „... ei ole leping siiski maksvuseta, kui palgaraamatut töölislele ei ole antud. Ainult tööandja võib saada selle üleastumise eest karistuse.“ Järelikult palgaraamatu andmise kohustus on ebaehtsaks sanktsioneeritud vorminõudeks (*leges minus quam perfectae*). Palgaraamat ise on aga järelikult vaid sõlmitud töölepingut tõendavaks dokumendiks. Seesuguselt on palgaraamatu juriidilist ilmet mõistnud ka Riigikohus: „Töölepingu seaduse § 5 ja 28 kohaselt on palgaraamatu väljaandmine töölislele ilmselt selle tõenduseks, et leping on töölise ja tööandja vahel sõlmitud“ (Riigik. Adm.-osak. otsus 5. nov. 1937. a. nr. 274 I). (Teoreetiliselt on muidugi võimalikud ka seesugused juhud, kus palgaraamat ei ole mitte ainult sõlmitud töölepingut tõendavaks dokumendiks, vaid ka töölepingu sõlmimise vormiks, nimelt siis, kui selle andmise ja poolte poolt allakirjutamise eel pole toimunud vaikivat, suulist ega mõnd teisekujulist kirjalikku kokkulepet.)

Kui aga nüüd tööandja ei kannu täpselt palgaraamatusse kokkulepitud töölepingu teksti, vaid näit. märgib kokkulepitud tunnipalga 40 senti asemel töölepingu osas 30 senti, samuti ka palga arvutuse osas märgib teenitud palga väiksemana tõeliselt teenitud palgast, mis sissekannetele ka tööline alla kirjutab, siis tõusetub küsimus, kas sel juhul on kehtiv palgaraamatu töölepingu osa või töölise ja tööandja vahel enne palgaraamatu andmist sõlmitud ning mõlema poole poolt täidetav kokkulepe, s. t. kas vaidluste puhul tuleb arvesse võtta töölise palgana 30 või 40 senti tunnis? Nimetatud küsimuse lahendamisel on suur praktiline tähtsus nii

tegelikus elus kui ka tsiviil- (näit. ületunnitasude nõudmisel) ja kriminaalprotsessis (näit. haigekassadele valeteadete andmisel).

Vastus sellele küsimusele peaks selguma juba senisest arutlusest, nimelt, et arvesse saab ja tuleb võtta ainult tegelikku kokkulepet, mille alusel tööline kohustus tööd sammama ja mille alusel ta ka seda tegi. Et palgaraamatusse olid seadusevastaselt kantud teissugused tingimused, sellel ei ole nimetatud küsimuse lahendamisel mingit tähtsust, olgugi et tööline sellega on nõustunud kas vaikivalt (võtab vastu ja peab enda käes valesi täidetud palgaraamatu), kirjalikult (kirjutab alla valesi täidetud palgaraamatu töölepingu osale) või suuliselt (avaldab nõusolekut palgaraamatu valesi täitmiseks), vaid seesugune kokkulepe palgaraamatu valesi täitmiseks on tühine (BES § 2922); töölisel on nõudeõigus ikkagi tõeliselt kokkulepitud palga alusel, samuti on ka haigekassal õigus nõuda haiguskindlustusmaksu tõeliselt makstava palga järgi. Valesi täidetud palgaraamat ei ei saa enam olla valesi täidetud osades töölepingut tõestavaks dokumendiks.

Teissugune lahendusviis ei ole üldse mõeldav, kui veel arvesse võtta, et Tööliste töölepingu seadus on tööõiguslik norm, seega avalikõigusliku iseloomuga. Nimetatud seadus näeb ette, et tööline ja tööandja võivad suvaliselt kokku leppida sammadava töö, makstava palga ja muude töötingimuste kohta, kui võrra nimetatud suva ei piira teised tööõiguslikud normid (näit. tööaja suhtes), kuid selles osas, kuidas saavutatud kokkulepet vormistada palgaraamatus, puudub pooltel igasugune suva, vaid tuleb toimida täpselt seaduse ja vastavate määruste kohaselt: kanda kehtimapanud vormi kohasesse palgaraamatusse kogu töölinelisele makstav palk. Viimase kohustuse täitmine on pandud tööandjale, kusjuures järelevalvet selle kohustuse täitmise üle teostab tööinspeksioon. Selles osas Tööl. töölep. s. on *ius cogens*. Asjaolust, et tööandja ei täida talle pandud kohustust, ei või järgneda selles suhtes töölinelisele ega kolmandatele isikutele kahjulikke tsiviilõiguslikke tagajärgi, küll aga võib tööandja seetõttu sattuda kriminaalkaristuse alla.

Kui aga püüda seda küsimust lahendada vastupidiselt, jõuaksime sellise kurioosumini, et töölinelise palgaraamat ei ole mitte töölinelise kaitseks, vaid tööandja seadusvastaste teoviiaside,

ta kriminaalsüütegude kaitseks, tembeldades osa palka „kingituseks“ või n.-õ. annetuseks ning seega luues võimaluse anda näit. täiesti „legaalselt“ haigekassale valetateid (TTS § 280 ja KrS § 354 lõik II), nimelt varjates haigekassa ees osa töölisele makstavast palgast. Seda aga ei ole seaduseandja kindlasti mitte tahtnud saavutada ja seda ei saa ka Tööliste töölepingu seadusest kui tööõiguslikust normist kuidagi välja lugeda.

Riigikohtu tegelus.

Administratiivosakond.

Kas maksab kogukonnamaksu vallakodanik või vallaelanik?

R. jaoskonnakohtunik arutas R. K. kaebust A. vallavolikogu otsuse peale kogukonnamaksu asjus ja otsustas kaebuse jätta tagajärjeta, sest Vallaseaduse § 206 jaot. V lg. b ja § 7 lg. 3 põhjal loetakse naise elukoht mehe elukoha järgi. R. K. mehe elukoht oli 15. dets. 1937 A. vallas, kus tema ka kogukonnamaksu tasus. Et R. K. tol ajal T. linnas oli registreeritud, ei vabastatud teda kogukonnamaksust valla heaks.

R. jaoskonnakohtuniku otsus tuleb tühistada, sest jaoskonnakohtunik, tuginedes Vallas. § 206 jaot. V lg. b ja § 7 lg. 3, ei ole silmas pidanud sama sead. IX osa lg. II, mille järgi Vallas. § 7 ja 8 ning V osa teostamise lähem kord määratakse siseministri määrusega, ja tähendatud määruse andmiseni kohaldatakse § 115 vallakodaniku kohta ettenähtud eeskirju vallaelanikele. Järelikult tuleb kogukonnamaksu määrata vallaelanikele seni, kui ei ole vastavas korras kindlaks määratud isikute kuuluvus vallakodanikkudeks. A. vallavolikogu pole tõestanud, et R. oleks A. vallas elanud, ega väida, et R. K. mees oleks vastavas korras A. valla kodanikuks tunnistatud.

(RkhA toim. nr. 110 I, 1939.)

Sunniviisiline teeservituudiga koormamine ja tee avamise kord Maanteede seaduses.

Et X. ministeerium kokkulepet ei saavutanud M. talu omanikuga tee avamise kohta, siis oli maavalitsus õigustatud Maanteede sead. § 67 põhjal X. ministeeriumi palvel määrama tee tarvidust ja

sunniviisilist avamist ning koormama teeservituudiga kinnisvara, mille piirides tee avatakse. Maanteede s. § 80 järgi tuleb aga maavalitsusel alul ära määrata ka kinnisvara, mille kasuks koormatav kinnisvara servituudiga koormatakse, s. o. servituudiõiguslik kinnisvara. Tegemist on sel puhul järelikult nn. reaalservituudiga (BES § 1090, 1107). Et antud juhul on tegemist reaalservituudiga, nähtub ka Maanteede s. § 65, 67, 68, 73, 74 ja 84 sätetest, millede järgi teeservituut seatakse tee nõudjale kuuluva kinnisvara kasuks.

Käesoleval korral on H. maavalitsus otsustanud koormata kinnisvara teeservituudiga X. ministeeriumi kasuks, aga jätnud seadusvastaselt märkimata kinnisvara, mille kasuks servituut seatud.

Maavalitsuse otsusest järgneb, et on võõrandatud mitte ainult teaalune maa, vaid peale selle veel kaebaja talu ja S. talu piiri vahele kitsa ribana jääv maatükk. Maanteede s. ettenähtud juhtudel ja tingimustel on maavalitsus küll õigustatud teaaluse maaala võõrandama (Maanteede s. § 74, 75, 80), teaaluseks maaks mittevajalikkude eramaa-alade võõrandamine ei ole aga seadusega kokkukõlas.

Maanteede s. § 73 järgi peab tee ülevaataja üksikasjaliselt selgitama kasu, mis tee avamisega võib tõusta sellele kinnisvarale, mille omanik palus tee avamist, ja samuti ka kahju, mis tee avamine võib tuua teega koormatavale kinnisvarale. Tähendatud §-i järgi tuleb järelikult võrrelda koormava kinnisvara kasu ja koormatava kinnisvara kahju, mis nõutava tee läbi tekkida võib. Arvamus, et kahjusaamise küsimus langevat antud juhul ära, sest tee ülevaataja poolt olevat ette pandud maksta maa eest põllumaa hind, on ekslik.

(RkhA toim. nr. 255 I — 1939.)

Kriminaalosakond.

Kas avalikku kohtuistungit võib juhatada kohtu koosseisu kuuluv noorem kohtuliige?

Vastus: eitav.

Riigikohus on seletanud, et KS § 127 mõtte järgi kohtu koosseisu kuuluv noorem kohtuliige ei või kohtuistungit juhatada, kuid KR § 127 ettenähtud nõude mittetäitmine ei moodusta säärast olulist kohtupidamise korra riket, mis kõigutaks kohtuotsuse jõudu.

(RkhK otsus nr. 379 — 1939.)

Kas kohus on kohustatud vaesusõiguse küsimuse lahendamisel rajama oma otsuse politseivõimude poolt väljaantud vastavatele tunnistustele?

Vastus: eitav.

TKS § 881 ja 882 alusel väljaantud politseitunnistus on kohule ainult tõendusmaterjaliks, mille põhjal ta asub vaesusõiguse küsimuse lahendamisele. Politseitunnistus ühes politsei arvamusega, et paluja ei ole võimeline tasuma kohtumakse, ei seo asja otsustavat kohut. Viimane otsustab palve oma sisetunde järgi, olles arvestanud nii esitatud politseitunnistust kui ka teisi andmeid, mis on menetluskäigul selgunud.

(RkhK otsus nr. 570 — 1939.)

Kas võib naine oma meest või mees oma naist vastutusele võtta süüdistuses KrS § 494 järgi?

Vastus: eitav.

Nii jaoskonnakohtunik kui ka ringkonnakohus mõistsid kohtualuse Karl T. süüdi oma naise au haavamises ja karistasid Karl T. KrS § 494 järgi. Järelevalve korras Riigikohus tühistas mõlema kohtuastme otsused ja kustutas toimetused järgmistel kaaluilustel. Erasüüdistaja kaebusest nähtub, et Adele T. palub vastutusele võtta oma meest Karl T. KrS § 494 järgi, süüdistades teda auhaavamises. KrS § 494 aga nähtub, et selle normi kohaselt on käsiteldava teo puhul mehe ja naise suhtes rakendatav nn. ühise au mõiste. Viimasest aga tuleb järeldada, et mees ei või naise suhtes ega naine mehe suhtes selle teo puhul olla süüteosubjektiks. Järelikult ei või ka erasüüdistajana naine oma meest või mees oma naist vastutusele võtta süüdistuses KrS § 494 järgi.

(RkhK otsus nr. 379 — 1939.)

Kas kehtiva seaduse järgi nõutakse volinikult erivolitust ainult erasüüdistuse algatamiseks või nõutakse erivolitust ka edaspidiseks asjaajamiseks kohtus?

Vastus: volinikult nõutakse erivolitust nii erasüüdistuse algatamiseks kui ka edaspidiseks asjaajamiseks kohtus.

Riigikohus on seletanud, et KKS § 5-st, mille järgi nn. erasüüdistuskorras jälitatavates süütegudes algatamise ja kohtus süüdistamise õigus kuulub ainuüksi kannatanule või ta seaduslikule või selleks volitatud esindajale, selgub, et erivolitus on volinikul vajalik mitte ainult erasüüdistuse algatamiseks, vaid ka edas-

pidiseks asjaajamiseks kohtus. Seega on ekslik seisukoht, et erivolitus on nõutav ainult erasüüdistuse tõstmiseks.

(RkhK otsus nr. 519 — 1939.)

Missugustel juhtudel on TTS § 320 märkuses toodud eeskirja põhjal ettevõtte valdaja tema ettevõttes töötavate töövõtja tööliste eest kohustatud tasuma haigekassade liikmemaksudid ja seega andma ka vastavaid teateid?

Riigikohus seletas, et TTS § 320 märkuse otsese mõiste järgi ettevõtte valdaja selleks on kohustatud vaid juhul, kui töölisel tema ettevõttes otseku tema poolt palgatud töölistena töötavad. Järelikult juhul, kus ettevõtte valdaja endale töölisi palkab töövõtjalt, tasub ka ettevõtte valdaja nende eest haigekassa maksud, annab aga ettevõtte valdaja teatud töö välja töövõtjale, siis on viimane TTS eeskirjade ulatuses ja korras kohustatud need maksud tasuma. Kassaator oma kassatsioonkaebuses tsiteerib ekslikult TTS § 320 märkuse algust järgmiselt: „Nende kassaliikmete liikmemaksud, kes ettevõttes töötavad töövõtja palgalistena...“ Tõeliselt on TTS § 320 märkuse algus sõnastatud järgmiselt: „Maksud haigekassa osaliste eest, kes töötavad ettevõttes palgatuina töövõtjalt...“ Kõige selle tõttu leidis Riigikohus, et ringkonnakohus üldjoontes ei ole ebaõigelt tõlgendanud TTS § 320 märkust ja leides tõestatud olevat, et 1936. a. suvel Tallinnas, Vilmsi tän. teostatud kanalisatsioonitööd olid välja antud Tallinna Linnavalitsuse teede ja kanalisatsiooni ehitusettevõtte poolt K-le, kes selle töö pidi teostama oma materjaliga, oma töölistega ja tööriistadega jne., on õieti ka järeldanud, et linna ettevõtte juhataja ei või käesolevas asjas süüdistuse alla langeda KrS § 354 lg. 2 ettenähtud süüteo.

(RkhK otsus nr. 1 — 1939.)

Kas isa poolt lapse riisumine, kes küll sündinud seaduslikust abielust, kuid kes abielu lahutamise tõttu on kohtu poolt mõistetud oma ema juurde, sisaldab KrS § 464 l. 1 p. 1 ettenähtud süüteo tunnuseid?

Vastus: eitav.

Riisutud lapse isa võib KrS § 464 l. 1 p. 1 ettenähtud süüteo subjektiks olla vaid juhtumil, kui tema riisutu suhtes seaduspäraselt oma vanemliku võimu on kaotanud. Viimase asjaolu olemasolu ei nähtu otseselt küsimuslehest ja kohtuotsuse põhjustest, ega saa seda ka järeldada seal toodud asjaoludest, eriti arvesse võttes BES § 189 ja 225 jj., ja Abielu seaduse § 33 ja 19.

(RkhK otsus nr. 8 — 1939.)

Kas Sõjaväe Kõrgem Kohus apellatsioonikohtuna on kohustatud põhistama oma otsuseid kohtualuse süü või süütuse kohta?

Vastus: jaatav.

SKS § 619 järgi diviisikohtu otsus lõppvormis peab peale kohtu-resolutsioonis toodud andmete sisaldama veel olulisi asjaolusid, millele põhjal kohus veendus kohtualuse süüs või süütuses. Apellatsioonikohtuks diviisikohtu otsuste peale on seaduses ette nähtud Sõjaväe Kõrgem Kohus. SKS § 947 järgi Sõjaväe Kõrgema Kohtu otsuses märgitakse täpselt, missugustel alustel kohus kinnitab või muudab täielikult või osaliselt diviisikohtu otsuse ja millega ta asendab muudetud otsuse. Sellest järgneb, et Sõjaväe Kõrgem Kohus apellatsioonikohtuna on kohustatud põhistama oma otsuse kohtualuse süü või süütuse kohta.

(RkhK otsus nr. 14 — 1939.)

Kas tuleb KrS § 557 ettenähtud kelmuseks tunnistada juhtum, kui pettus oli sihitud kohtu vastu, et viimase otsuse kaudu saavutada asja äravõtmist teiselt isikult?

Vastus: eitav.

Kelmuse teokoosseisule on oluline, et kahjukannataja näiliselt vabatahtlikult, ilma mingisuguse surveta, üksnes pettuse mõjustusel, loobus temale kuuluvast vallasvaraesemest või õigusest sellele, või aga astus muusse kahjulikku varalisse tehingusse. Käesolevas asjas, kus on tegemist kohtuliku sundtäite otsusega, ei või tunnustada kelmuse teokoosseisu olemasolu, sest kohtuotsuse täidesaamine ei ole sõltuv isiku, kelle vastu otsus sihitud, vabast tahtest. Kelmuse pettus peab vahenditult sihitud olema kahjukannataja vastu, et teda mõjustada. Seepärast ei või KrS § 557 ettenähtud kelmuseks tunnistada juhtumit, kus pettus oli sihitud kohtu vastu, et viimase otsuse kaudu saavutada asja äravõtmist teiselt isikult.

(RkhK otsus nr. 24 — 1939.)

Kas linnavalitsus on õigustatud esitama kassatsioonkaebust süüdistusasjas KrS § 123 ja 25 järgi, kui süüdistus oli tõstetud politseikomissari poolt isiku vastu, kes pole täitnud politseivõimude seaduslikku korraldust?

Vastus: eitav.

Politseikomissar palus X vastutusele võtta KrS § 123 ja 25 põhjal selle eest, et X ei ole täitnud politseivõimude seaduslikku korraldust lõpetada kalakauplemine Tartus. Et süüdistus oli tõstetud seaduspäraselt, siis omas KKS § 3 jõul politsei käesolevas asjas süüdistajana kõiki neid õigusi, mis on temale süüdistaja poolena KKS

poolt võimaldatud. Kassatsioonkaebuse aga käesolevas asjas esitas Tartu Linnavalitsus. Tekib küsimus, kas linnavalitsus oli selleks õigustatud? KrS § 123 ettenähtud süütegu ei riiva otseselt üksikisiku õigusvarasid, mispärast ka KKS § 3 jõul üksikisikut ses asjas vahenditult kannatanuks ja seega ka süüdistajaks tunnistada ei saa. Järelikult ei või ka Tartu Linnavalitsus juriidilise isikuna käesolevas asjas süüdistaja poolena esineda. Administratiivvõimuna võiks aga Tartu Linnavalitsus süüdistajana esineda KKS § 953 jõul ainult sel juhtumil, kui tema järelevalvele alluvas piirkonnas on korda saadetud süütegu, millega on rikutud tema järelevalve ala kohta käivaid seaduse või sundmääruse eeskirju. KrS § 123 ettenähtud süüteo teokoosseis ei sisalda aga mingisuguseid administratiivvõimu järelevalve alasse puutuvaid seaduse või sundmääruse rikkumisi, vaid sõnakuulmatust selles normis loendatud isikute suhtes. Järelikult on KrS § 123 ettenähtud süüteo teokoosseisule oluline üksnes sellekohase võimu esindaja seaduspärase käsu täitmata jätmine. Seepärast, kui säärane seaduslik korraldus või nõudmine toimus politseivõimu esindaja poolt ja sellele järgnes sõnakuulmatus, võib ka süüdistajana esineda ainult politsei, mitte aga mõni teine administratiivvõim.

(RkhK otsus nr. 51 — 1939.)

Kas kohtu kutselehte võib anda edasiandmiseks isikule, kes ei kuulu KKS § 176 loendatud isikute hulka?

Vastus: eitav.

KKS § 174 järgi antakse kutseleht süüalusele isiklikult kätte allkirja vastu. Juhul, kui süüalune ei viibi oma elukohas, antakse kutseleht erandina eeltoodud üldeeskirjast edasiandmiseks allkirja vastu ühele tema kodukondseist, või majaperemehele, või kojamehele (§ 176). Nagu toimikust nähtub, ei ole ringkonnakohtu kutseleht kohtualusele X-le isiklikult tema allkirja vastu kätte antud, vaid kellelegi R. nimelisele isikule edasiandmiseks kohtualusele. Kutselehel puudub märkus, et tähendatud R. oleks üks KKS § 176 loendatud isikutest olnud, kellele on lubatud kutselehte edasiandmiseks usaldada. Ei ole mõeldav seisukord, et kutselehe kätteandja ametnik võib seda usaldada oma suva järgi edasiandmiseks igale kolmandale isikule, millega oleks ebakindel, et kutsutav ka kutselehe kätte saab. Kassaator seletab, et kutselehe olevat edasiandmiseks vastu võtnud isik, keda ta vaevalt tunneb ja kes tema talust elab 4 kilomeetri kaugusel. Kõigest sellest selgub, et antud juhtumil on kohtu kutseleht edasiandmiseks antud isikule, kellele seadus seda edasiandmiseks jätta ei luba.

(RkhK otsus nr. 143 — 1939.)

Kas linnavanemal on distsiplinaarkorras karistamise õigus linnaomavalitsuse teenijate suhtes?

Vastus: jaatav.

Linnaseaduse järgi ühtivad üldiselt linnavanema ja linnapea funktsioonid, nagu see nähtub Linnasead. § 88; eriti tuleb aga alla kriipsutada § 66 p. 1, mis annab nii linnapeale kui ka linnavanemale täiesti ühesuguse õiguse teostada järelevalvet linnaametnikkude ja linnateenijate järele. Kui olukord on säärane ja kuski pole loodud eripädevust linnavanema tarvis distsiplinaarkaristamise alal, siis peab arvamusele jõudma, et linnavanemal on distsiplinaarkaristamise alal samad õigused, mis linnapeal (DS § 30 p. 2).

(RkhK otsus nr: 567 — 1939.)

Kas NS § 942 lg. 3 võib järeldada, et selle normi sõnastusega on üldse kõrvaldatud karistatavus kaasaaitamise eest valetunnistuse andmises?

Vastus: eitav.

Rüügikohus on seletanud, et NS § 942 lg. 3 ei või järeldada, et selle normi sõnastusega on kõrvaldatud valetunnistuse andmises kaasaaitamise karistatavus üldse; antud NS § 942 l. 3 redaktsioon, nagu see nähtub NS algallika põhjustest, on tingitud vaid asjaolust, et varemini, Kriminaalseaduste kogu § 870 järgi, oli kihutamine valetunnistuse andmisele erilise karistusega ähvardatud. NS loojad aga allutasid selle süüteo kihutamise karistatavuse suhtes NS üldnormidele.

(RkhK otsus nr. 135 — 1939.)

Kas hammaste murded ja väljalöömine moodustavad KrS § 432 ettenähtud raske kehavigastuse?

Vastus: jaatav.

Hammaste murded ja nende väljalöömine moodustavad elule mittekardetava ja jäädava tervisrikke. Murdunud hambale võib hambaarst panna peale krooni ja väljalangenud hamba asendada kunsthambaga. Seega pole aga tervisriike jäädavalt kõrvaldatud. Mehaaniliselt on hambad parandatud, orgaaniliselt aga mitte. Hammaste suhtes oleks tervisriike jäädavalt kõrvaldatud ainult siis, kui murtud ja väljalangenud hammaste asemele kasvaksid uued. KrS § 432 koosseisu tarvis ei ole oluline, kas hamba murre ja hamba väljalöömine oli tekitatud tervetele või haigetele hammastele.

(RkhK otsus nr. 601 — 1939.)

P. K.

Vastutav toimetaja: **R. Räägo.**

Väljaandja: **Tartu Õigusteadlaste Selts.**

Kas isa poolt lapse riisumine, kes küll sündinud seaduslikust abielust, kuid kes abielu lahutamise tõttu on kohtu poolt mõistetud oma ema juurde, sisaldab KrS § 464 l. 1 p. 1 ettenähtud süüteo tunnuseid?	477
Kas Sõjaväe Kõrgem Kohus apellatsioonikohtuna on kohustatud põhistama oma otsuseid kohtualuse süü või süütuse kohta? .	478
Kas tuleb KrS § 557 ettenähtud kelmuseks tunnistada juhtum, kui pettus oli sihitud kohtu vastu, et viimase otsuse kaudu saavutada asja äravõtmist teiselt isikult?	478
Kas linnavalitsus on õigustatud esitama kassatsioonkaebust süüdistusasjas KrS § 123 ja 25 järgi, kui süüdistus oli tõstetud politseikomissari poolt isiku vastu, kes pole täitnud politseivõimude seaduslikku korraldust?	478
Kas kohtu kutselehte võib anda edasiandmiseks isikule, kes ei kuulu KKS § 176 loendatud isikute hulka?	479
Kas linnavanemal on distsiplinaarkorras karistamise õigus linnaomavalitsuse teenijate suhtes?	480
Kas NS § 942 lg. 3 võib järeldada, et selle normi sõnastusega on üldse kõrvaldatud karistatavus kaasaaitamise eest valetunnistuse andmises?	480
Kas hammaste murded ja väljalöömine moodustavad KrS § 432 ettenähtud raske kehavigastuse?	480

KAASTÖÖLISTELE!

Ajakirja mahutavuse tõstmiseks on nõutav, et avaldamiseks saadetud artiklid oleksid võimalikult kokku surutud. — Käsikirjad olgu selgesti loetavad; eriti soovitav on masinakiri. — Korrektuurides on lubatud ainult trükivigade parandus ja äärmisel juhul üksikute sõnade muutmine. — Toimetuse jätab enesele õiguse käsikirju lühendada. Ühtluse tõstmiseks alluvad kõik käsikirjad keelelisele korrektuurile. — Autorid võivad saada artikleist äratõmbeid, mis soov tuleb märkida käsikirjale. Äratõmmete, artiklis kasutatud klišeede ja toimetuse kaudu tehtud tõlgete kulud kannab autor.

Käsikirjad saata aadressil: „Õiguse“ toimetus, Tartu, Lai tän. 34.

1939. a. ilmub juriidiline ajakiri

„ÕIGUS“

20. aastat.

TOIMETUS:

R. Räägo (peatoimetaja), **E. Ein**, **K. Grau**, **T. Grünthal**,
H. Kadari, **J. Kleesment**, **A.-T. Kliimann**, **E. Maddi-**
soo, **A. Mägi**, **A. Palvadre**, **K. Parts**, **J. Uluots**.

Sisuks juriidilised artiklid, kodu- ja välismaa seadus-
andluse ülevaade, kohtute tegelus; eriti rõhutatakse
Riigikohtu tegeluse käsitlemist.

Lisana annab „Õigus“ Riigikohtu 1936.—1938. a.
otsuseid.

Lähemateks kaastöolisteks on Tartu ülikooli õigus-
teaduskonna õppejõud, riigikohtunikud, vanemad
kohtutegelased jne.

Aasta jooksul ilmub 10 numbrit.

Tellimishind: 8 krooni aastas, üksiknumber **85 s.**

On veel saadaval ajakirja kõik eelmised aastakäigud
(1920.—1938. a. ühes lisadega) hinnaga kr. 111.50. Üksikaasta-
käike ühes vastavate lisadega on saadaval hinnaga: 1920. a. —
kr. 1.50; 1921. a. — kr. 3; 1922. a. nr. 5—8 — kr. 4; 1923. ja
1924. a. à kr. 4; 1925.—1928. a. à kr. 4.50; 1929.—1935. a. à kr. 7,
1936.—1938. a. — à kr. 8.

Toimetus ja talitus: Tartu, Lai tän. 34.

Toimetuse sekretäri kõnetunnid sealsamas
iga kolmap. ja reede, kell 12—13.

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised.